

342.4(497.1)

~~1383~~

I. ГРАЂА ЗА УСТАВ И ОСНОВНЕ ЗАКОНЕ I.

НАЦРТ УСТАВА

ПО ПРЕДЛОГУ

СТОЈАНА М. ПРОТИЋА

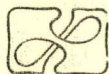
МИНИСТРА ПРИПРЕМЕ ЗА УСТАВОТВОРНУ СКУПШТИНУ

ДЕФИНИТИВНИ ТЕКСТ, ПОСЛЕ ДИСКУСИЈЕ СА КОМИСИЈОМ

СА ДОДАТКОМ:

НАЦРТ УСТАВА

ИЗРАЂЕН ОД УСТАВНЕ КОМИСИЈЕ

33019

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРЕ ГЕЦЕ КОНА
БЕОГРАД, 1920

342.4(497.1)

~~1323~~

I. ГРАЂА ЗА УСТАВ И ОСНОВНЕ ЗАКОНЕ I.

НАЦРТ УСТАВА

ПО ПРЕДЛОГУ

СТОЈАНА М. ПРОТИЋА

МИНИСТРА ПРИПРЕМЕ ЗА УСТАВОТВОРНУ СКУПШТИНУ

ДЕФИНИТИВНИ ТЕКСТ, ПОСЛЕ ДИСКУСИЈЕ СА КОМИСИЈОМ

СА ДОДАТКОМ:

НАЦРТ УСТАВА

ИЗРАЂЕН ОД УСТАВНЕ КОМИСИЈЕ

33019

ИЗДАЊЕ КЊИЖАРЕ ГЕЦЕ КОНА
БЕОГРАД, 1920

Енглески принцип:

**Rex non debet esse sub homine sed sub Deo
et sub lege, quia lex facit regem.**

Римски принцип:

Quod principi placuit, legis habet vigorem.

I

**НАЦРТ УСТАВА
СА
ЈЕДНОДОМНИМ СИСТЕМОМ**

У В О Д.

Нацрти Устава, који се овде објављују постали су овако:

Кад је 19. фебруара ове године образован кабинет под мојим председништвом, ја сам узео за себе портфељ Министра за Уставотворну Скупштину и изједначење закона нарочито, да бих живље кренуо напред питање уставно и спрему предлога законских који с њим стоје у вези.

Као прва најпрактичнија мера за то чинило ми се да је образовање једне стручне комисије за израду нацрта Устава и неких предлога законских који су с Уставом у најтешњој вези. Комисија је према томе имала карактер стручњачки и њен рад бих ја после с политичкога гледишта ценио и употребио за израду нацрта Устава који бих, као свој предлог, поднео кабинету на дискусију, и који би имао служити као основа за израду нацрта Устава владе, односно предлога Устава који би Влада Краљевска поднела Уставотворној Скупштини.

Кад је кабинет, образован 19. фебруара ове године, дао оставку 17. маја, онда су оба ова нацрта, који се овде објављују, били готови и свима ондашњим министрима већ раздати. По образовању кабинета г. Веснића, у коме сам ја задржао исти портфељ, оба нацрта Устава су раздата и новим министрима. То је било 21. маја.

После два три дана, нацрт Устава који сам ја из-радио дошао је у јавност, једним неуредним путем, и постао предмет оцене и критике јавне пре него што је дошао на дискусију у самом кабинету. И он је у јавност дошао непотпун, где у мањем где у већем изводу.

Кад се већ тако догодило, без воље моје, те нацрт Устава спремљен за владу дошао у јавност пре него што га је влада дискутовала, и начином непотпуним, онда се

мени чинило и чини, да и велики интерес самог овог тако важног питања, и правичност, траже, да се објави цео, потпун текст самога нацрта Устава онако, како сам га ја израдио. Исти тај интерес и правичност траже, мислим, да се поред њега и с њима заједно објави и нацрт Устава како га је уставна комисија израдила и мени предала.

* * *

Ради објашњења овде се чине још само ове напомене:

Првобитно је код мене у мисли било израдити један нацрт Устава по белгијском узору. И ако је Устав Краљевине Србије, изузимајући изборни систем и систем два дома, рађен по белгијском Уставу, ја сам белгијски узор нарочито узимао и истакао поглавито за то, што је он познатији и што је и његова либералност и напредност позната и ван граница наше отаџбине. Поред тога је у њему била и по која одредба, која се односила на општинску и обласну самоуправу а које нема у нашем србијанском Уставу. Према овој мисли, ја сам и комисији у почетку био тако задатак поставио.

Доцније, размишљајући о ствари више и проучавајући ствар ближе, ја сам нашао да ће белгијски узор у погледу самоуправе, општинске и обласне, бити недовољан, па сам се, пошто је комисија већ израдила свој нацрт и унела у њ одредбе о општинској и обласној самоуправи по белгијском обрасцу, обазрео при изради мога нацрта Устава, у погледу општинске и обласне самоуправе, јаче и више на холандски и енглески образац, где је самоуправа шире постављена и јаче развијена.

*

Члан 5. предлога мога у ноти је постао онакав по мом првобитном личном нахођењу. Комисија није о службеном језику никакву одредбу била донела због деликатности ствари и тешкоћа које је у том погледу предвиђала, па је мислила да је боље оставити ту ствар за доцније — за закон. Кад сам предлог већ предао био колегама, и кад ми је са словеначке стране, од г. Корошца и другога му, обраћена пажња на тешкоће у овом погледу, онда сам ја, после једне мале дискусије са Словенцима, подвргао ревизији свој текст члана 5. и израдио нови текст који се овде саопштава.

*

Слично је било и са чланом 4. Мени се чинило и чини да је и ту боље дати одмах једно решење баш за то што је ствар деликатна и тешка, и што, с тога, избегавање решавања овога питања сад може побудити сумњу, коју у сваком случају ваља и овде, као и свуда, избегавати и избећи.

Верујући да је овде врло тешко, ако не и немогућно, наћи једно решење које би велику већину задовољило, ја сам гледао дати прво решење овом питању о покрајинама тако, да оно: прво, у погледу величине покрајина, што мање одступа од затеченог стања, и друго, да оно буде у опште довољно гипко па да законодавцу и интересованом становништву остави довољно слободе мењати га и подешавати по свом схватању и по својим потребама, које се такође мењају и еволуирају.

У овом питању о покрајинама и обласној самоуправи постоје, на жалост, многе предрасуде и многа неразумевања, која јако отежавају објективну и правилну расправу његову. За то је дужност свих озбиљних јавних људи да из овог питања уклоне ове предрасуде и ова неразумевања, па да траже при расправи његовој само хладно размишљање, озбиљно испитивање и проучавање. Ми смо се и ту, као и у многим другим односима, нашли пред једним са свим новим питањем — и ми у Србији и наша браћа преко Дрине, Саве и Дунава. Ослобођење и уједињење нашега народа затекло је нашу интелигенцију прилично неспремну. Многа питања која је ослобођење и уједињење народно пред нас изнело, за њу су нова, и она о њима још нема израђене и довољно проучене и пречишћене појмове и мишљења. Тај недостатак она се мора трудити да накнади што скорије, ако хоће корисно за народ и државу да учествује у њихову решавању.

*

Да кажем сад једну реч о склопу Народнога Представништва из једнога или из два дома.

То питање стоји у нас отворено. Оно је, међутим, важно, и ми га морамо решити сад у смислу једнога или у смислу два дома.

У Србији је до 1901. године превлађивало мишљење за склоп Народног Представништва од једнога дома. Те године је Уставом то питање решено било у корист два дома: Србија је добила њиме Народно Представништво састављено од Народне Скупштине и Сената. Искуство

с дводомним системом у Србији није било неповољно ни са гледишта технике закона ни са гледишта либералности и демократизма њихова, као ни са гледишта парламентарне контроле. Заснован Уставом од 1901. године у Србији, дводомни систем није био неугодан ни народу ни његовим напредним странкама него само владаоцу ондашњем, и то у толикој мери да је он ради тога извршио нов државни удар 1903. године. Ни искуство у Француској не говори против два дома Народног Представништва. Сви уставни француски, од Велике Француске Револуције, с једним домом, пропали су. Почињући од Гамбете и скоро сви политички људи у Француској су еволуирали у том питању у правцу и смислу два дома. Данас, може се слободно рећи, у Француској нема ниједне јаке политичке личности која би војевала против Сената. И немачка република је задржала дводомни систем. И све друге државе, осим Србије, Грчке и Бугарске, и, ако се не варам Аустралије, имају дводомни систем. У Енглеској се два дома Народног Представништва сматрају као гаранција и од апсолутизма владаоца и од апсолутизма Народне Скупштине.

Из горе поменутих разлога ја сам дао две варијанте, и ако сам ја сам за састав Народног Представништва из два дома: Народне Скупштине и Сената.

*

Да је наше законодавство уједначеније и модерније, и да ми нисмо у самом стварању наше државе, онда би могао по неки и неки члан из нацрта Устава отпасти, те би сам предлог Устава био краћи. Како то није случај, мени се чинило да је корисно да понека одредба, која би могла ићи у закон или просто отпасти, уђе у Устав. Незгоде које би од тога могле настати, мислим да су уклоњене на тај начин, што је: прво, код неких чланова нацрта изречно казано, да имају само карактер закона, те их по томе законодавна власт, ако за потребно нађе, може увек променити редовним законодавним путем; друго, што је сам карактер неких од таквих одредаба опште и, колико се догледати може, неспорне природе, и треће, што су постављене одредбе за ревизију Устава такве да ревизију Устава чине доста лаком и сам Устав довољно гипким.

Јули 1920. год.
Београд

Стој. М. Протића

УСТАВНИ НАЦРТ Г. ПРОТИЋА

ДЕО I.

Облик владавине, државна област

Чл. 1.

Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца је наследна и парламентарна монархија.

Члан 2.

Грб је Краљевства Двоглави Бели Орао у полету, на црвеном штиту. Врх обе главе Двоглавога Белог Орла стоји Круна Краљевства. На прима му је штит, на коме су грбови, српски: бео крст на црвеном штиту са по једним огњилом у сваком краку; хрватски: штит са двадесет поља црвених и сребрних наизменице; и словеначки: на плавоме штиту бела петокрака звезда, а испод ње бели полумесец.

Државна је застава модра, бела, црвена у водоравном положају према усправном копљу.

Члан 3.

О свакој промени државне области решава Народно Представништво законом. У том случају потребно је да у његовој седници присуствује три четвртине чланова. За пуноважно решење тражи се две трећине присутних чланова.

Члан 4.

Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца дели се на покрајине или области, округе или жупаније, срезове или котаре и општине.

Покрајине су ове: Србија, Стара Србија са Македонијом, Хрватска и Славонија са Ријеком,

Истром и Међумурјем, Босна, Црна Гора с Херцеговином, Боком и Приморјем, Далмација, Срем с Бачком, Банат, Словеначка с Прекомурјем.

Величина и границе ових покрајина, округа, срезова и општина одредиће се ближе законом о административној подели или законом о покрајинској, окружној, среској и општинској самоуправи.

Промене у броју и обиму покрајина могу се извршити само законом на захтев или с пристанком оног становништва којег се промена тиче, а по саслушању покрајинског представништва. Само погранични окрузи могу се одвојити од једне покрајине и присајединити другој.¹

Члан 5.

Службени језик у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца је српско-хрватски. У Словеначкој има значај службенога језика, поред српско-хр-

¹ Белгија је подељена такође на *девет* области: Антверпен: 989.340 ст. и 1093 квадр. миље; Западна Фландрија: 881.033 ст., 1289 квадр. м.; Источна Фландрија: 1,123.755 ст., 1158 квадр. м.; Хенол (Hainault) 1,240.525 ст., 1437 квадр. м.; Лијеж: 899.423 ст., 1,117 квадр. м.; Брабант: 1,505.214 ст., 1268 квадр. м.; Лимбург: 277.582 ст., 931 квадр. м.; Ликсамбург: 234.252 ст., 1706 квадр. м. и Намир: 365.606 ст., 1,414 квадр. миља. Подаци о броју становника су из 1910. године.

Холандија има *једанаест* области. Једна од њих, Јужна Холандија, има 1,171.437 становника; друга, Северна Холандија, има 983.826 ст. Остале су мање: северни Брабант има 559.287 ст., Гелдерланд има 572.825 становника. Најмања, Дренте, има 150.364 становника. Подаци о броју становника су из 1900 године.

Италија има *шеснаест* области: Пијемонт, Лигурија, Ломбардија, Венеција, Емилија, Тоскана, Крајине (Marches), Умбрија, Рим, Аbruци и Молисе, Кампања, Апулија, Базиликата, Калабрија, Сицилија и Сардинија. Пијемонт има 3,326.311 становника на 11.389 кв. миља; Ломбардија има 4,278.188 ст. на 9.346 кв. м. Сицилија има 3,529.266 становника на простору од 9.961 кв. м. Најмања је област Умбрија са 644.367 становника и 3,658 кв. миља. Остале све, осим Сардиније, имају милијун и преко милијуна становника. Има и округа који имају преко милијун становника, као што су градови с околином: Турин, Милан, Напуљ, У ових шеснаест области има 69 округа или жупанија где су Умбрија, Рим и Базиликата и област и жупанија у исто време. Као што се види, све ове области и окрузи италијански имају више или мање историјску основу. Подаци о броју становника су из 1901. године.

ватскога, и словеначки. Странке, као и јавни органи, у Словеначкој, имају право обраћати се на власти у Краљевини и словеначким дијалектом.

Говори, питања и интерпелације у Парламенту могу бити и на ком дијалекту народном: српскога, хрватскога или словеначкога имена.²

ДЕО II.

Уставна права држављана

Члан 6.

Држављанство је у читавом Краљевству само једно. Како се оно добија и губи, одређује се законом.

Члан 7.

Сви су држављани пред законом једнаки.

Сви уживају једнаку правну заштиту судских и управних власти.

Не признају се преимућства по рођењу нити личне повластице.

Чланови Краљевског Дома имају иста права и дужности као и остали грађани, у колико није друкчије одређено Уставом или законом о владалачком дому. Овај се закон доноси по предлогу Краљевом, а Народно Представништво решава о њему у целини.

Племство је укинато. Фидеикомиси разрешиће се на основу посебног закона.

Члан 8.

Лична слобода ујемчава се.

Нико не може бити узет на одговор, ни бити

² Првобитно је овај члан гласио овако:

Службени језик за законе, парламентске записнике и стенографске белешке, за све акте и обележја општега, државнога значења, за сву преписку између централне и покрајинске власти, и за представке које се упућују државној, централној власти и њеним органима, јесте српски или хрватски.

Говори у Парламенту могу бити и на ком дијалекту народном: српскога, хрватскога или словеначкога имена.

притворен, нити иначе ма од кога лишен слободе, осим у случајевима које је закон предвидео и начином како је закон одредио.

Нико не може бити притворен за какву кривицу без писменог или разложима поткрепљеног решења надлежне власти. Ово решење мора се саопштити лицу које се притвара, или у часу притварања, или, ако то није могућно, најдаље у року од 48 часова од часа притварања. Предмет о притварању шаље се надлежном суду у року од 24 часа након саопштења решења о притварању, било по жалби притворенога или по службеној дужности. Суд је дужан донети своју одлуку у року од 3 дана. Решење судско је извршно.

Ван кривичног судског поступка полицијски органи могу грађане привремено лишити слободе, ако је то преко потребно да се заштити сам грађанин или лична безбедност других лица, или да се одржи јавни поредак и јавна безбедност, или јавни морал. Полицијска је власт дужна грађанина пустити на слободу најдаље за 24 часа.

Управници јавних и приватних болница дужни су у року од 24 часа јавити надлежној судској власти сваки случај кад приме на негу једно лице, које им је предано као умоболно.

Ко скриви против ових одредаба казниће се судски за незаконо лишење слободе на тужбу ма кога грађанина у року од 6 месеци по учињеном делу.

Пропис чл. 30, II. став, примењује се и овде.

Члан 9.

Никоме не може судити ненадлежан суд.

Члан 10.

Нико не може бити суђен док не буде надлежно саслушан или законим начином позван да се брани.

Члан 11.

Казна се може установити само законом и применити једино за дела за која је закон унапред рекао да ће се том казном казнити.

Члан 12.

Смртна се казна укида за чисто политичке кривице.

Изузимају се случајеви извршења или покушаја атентата на личност владаоачеву и на чланове Краљевског Дома, за које је одређена смртна казна у казненом закону.

Изузимају се осим тога и случајеви у којима је уз чисто политичку кривицу учињено још неко кажњиво дело, за које је у казненом закону одређена смртна казна, а такође и случајеви које војни закони казне смртном казном.

Члан 13.

Сваки држављанин може по вољи у земљи изабрати место пребивања и борављења.

Ниједан грађанин не може бити прогнан из земље. Он се не може протеривати у земљи из једног места у друго ни заточити (интернирати) у једном месту, изузевши случајеве које је закон изреком предвидео.

Члан 14.

Стан је неповредан.

Ради кривичног прогона може се извршити претресање и истраживање у стану држављанина само у случајевима које је закон о кривичном поступку или који други закон предвидео, али увек начином како је то закон о кривичном поступку прописао.

Полицијски органи могу дању ући у приватан стан једино ради каквог службеног дела које се по природи својој може само ту извршити, а ради пре-

гледања и надзирања једино у случајевима који су предвиђени особеним законим прописима. У ноћно доба могу полицијски органи ући у приватан стан једино у случајевима преке нужде или онда кад буду из стана у помоћ позвани. Изузимају се приватне просторије које су по намени својој приступачне публици.

Органи власти који би скривили против ових одредаба, казниће се за незакону повреду стана, у границама члана 30. овог Устава.

Члан 15.

Својина је зајемчена.

Садржина и обим права својине одређују се законима.

Феудни се односи укидају.

Нико не може бити принуђен да своје добро уступи за јавне потребе, нити се право приватне својине може ради тога ограничити, осим где закон то допушта и уз накнаду по закону.

Кад друштвене потребе захтевају може се нарочитим законима допустити да се, уз накнаду, извласте земљишта ради грађења станова, ради насељавања, ради побољшавања тла, ради унапређења пољопривреде и у опште ради подизања земљорадничког реда.

Члан 16.

Сваки држављанин може стицати непокретности сваке врсте и бавити се сваком граном привреде.

Слобода рада, привреде и трговине ујемчава се у границама закона.

Члан 17.

Казна одузимања имања (конфискација) не може се установити.

Члан 18.

Слобода вере и савести ујемчава се.

Нико не може бити ради исповедања своје вере прогоњен ни трпети у својим правима.

Нико не може бити приморан да суделује у верозаконским актима или обредима, нити да слави верозаконске свечаности, осим ако је подложен очинској, или турској или дисциплинској власти, у колико јој закон даје тако право принуде.

Члан 19.

Свакоме се ујемчава вршење верозакона у кући, ако оно не вређа јавни ред или морал.

Члан 20.

Уживање грађанских и политичких права независно је од исповедања вере.

Нико се не може ослободити својих грађанских или војничких дужности позивајући се на прописе своје вере.

Члан 21.

Уметност и наука су слободне.

Универзитетска настава је слободна.

Члан 22.

Поред јавних школа могу се основати и приватне под законским погодбама.

Основно је школовање обавезно. Оно је бесплатно у јавним основним школама.

Члан 23.

Штампа је слободна.

Не може се установити цензура нити каква друга превентивна мера која спречава излазак, продају или растурање списа или новина.

За издавање новина није потребно никакво претходно одобрење власти, али свако издавачко предузеће мора се претходно протоколисати, по

одредбама трговачког законика, код надлежног суда.

Од писца, издавача, уредника или штампара не тражи се никакво јемство.

Штампар је дужан у самом почетку растурања листа или списка предати по један примерак суду, односно државном тужиоцу оног места где лист излази.

Кривице штампом учињене суди поротни суд, састављен од грађана и једнога државног судије.

За написе у листу одговара писац или издавач, односно уредник, штампар или растуривач. На кривице штампом учињене примењују се прописи казненог законика о саучешћу.

Новчане казне, на које се осуде писац, издавач, уредник, штампар или растуривач, морају се положити суду у року од три дана од дана извршености пресуде. Ако у том року не буде положена новчана казна, лист или повремени спис обуставља се судским решењем.

Члан 24.

Новинама и другим штампаним стварима може се забранити даље растурање и продавање, ако садрже увреду владаоца, или чланова Краљевог Дома, или увреду страних државних поглавара, или непосредно или посредно позивање грађана да силом мењају устав или земаљске законе.

Увреда постоји онда, кад се непосредно или посредно, речима или сликом, вређа углед или част једног физичког или правног лица, а не наводи се никакав одређени факат.

Забрану изриче суд решењем или пресудом на пријаву или тужбу свога државног тужиоца. Захтев о забрани сматра се као хитна ствар.

Државни тужилац тражи забрану по службеној дужности кад нађе да јој има места по прописима овога члана Устава.

О забрани листа или списка решава државни суд, али кад забрана иде уз казну о њој решава поротни суд.

Члан 25.

Сви најмањи износи новчаних казна за кривице штампом учињене, предвиђени у законима о штампи или у казним законима, повећавају се са 200% а највећи износи са 100%.

Све најмање казне затвора за штампарске кривице повећавају се у овој размери: где је законом предвиђено као највећа казна година дана или и више, најмања казна не може бити мања од 3 месеца затвора; а где је највећа казна одређена у закону од 6 месеци па до године дана, најмања казна не може бити мања од месец и по дана затвора.

Прописи овога члана Устава имају само законски карактер.

Члан 26.

Неповредна је тајна писама, телеграфских саопштења и телефонских разговора, осим у случају кривичне истраге. Повреда тајне казниће се по закону.

Члан 27.

Држављани имају право збора и договора у границама закона. На зборове се не може долазити под оружјем.

Зборови под ведрим небом морају се пријавити надлежној власти 24 часа раније.

Члан 28.

Држављани имају право удруживати се у циљевима који нису по закону кажњиви.

Члан 29.

Држављани имају право петиције. Петицију може потписати један или више њих. Петиције се могу подносити свима властима без разлике.

Народно Представништво има право поднесене му петиције упућивати министрима и од њих тражити објашњења о њиховој садржини.

Члан 30.

Сваки грађанин има право непосредно и без ичијег одобрења тужити суду државне и самоуправне органе за кривична дела која учине према њему у службеном раду. Право на ову тужбу престаје после протеклих 6 месеци од учињеног дела.

Ако суд нађе да је тужба неозбиљна или лакомислена, он ће казнити тужиоца затвором од једног до три месеца или глобом од 300—900 динара. Ако суд нађе да је тужба злонамерно поднесена, онда ће казнити тужиоца од 6 месеци до једне године затвора.

Овај претходни став овога члана у колико се односи на казну има карактер законски.

Члан 31.

За штете које учине грађанима државни или самоуправни органи неправилним вршењем службе, одговара држава или самоуправно тело непосредно пред редовним судовима.

Држава и самоуправна тела имају право да траже наплату од својих органа у случају њихове грубе погрешке.

Члан 32.

Сваки држављанин ужива заштиту Краљевства у страним државама.

Свакоме је држављанину слободно да иступи из држављанства пошто испуни све своје обавезе према држави.

Члан 33.

Забрањује се издавање држављана.

Страни држављани не могу се издавати за чисто политичке кривице.

Члан 34.

Закони који уређују привредни живот руководиће се начелима праведности да би се држављанима омогућио опстанак човека достојан.

Члан 35.

Сваком држављанину обезбедиће се законима могућност да радом привређује своје издржавање.

Члан 36.

Уставна права важе за све држављане без разлике пола.

Члан 37.

Војни закони одређују колико се за војнике има ограничити уживање уставних права.

ДЕО III.

Државне власти

Члан 38.

Све државне власти проистичу из народа и врше се по одредбама овога Устава.

За време рата може законодавна власт доносити привремене законе у којима би се одступало од појединих одредаба Устава не дирајући при том његове основе. Ова су одступања допуштена само у толико у колико би то изискивало ратно стање.

За време рата Народно Представништво је стално на окупу.

Члан 39.

Уставотворну власт врши Уставотворна Скупштина с Краљем.

Члан 40.

Законодавну власт врше Краљ и Народно Представништво заједнички.

Члан 41.

Опште признати прописи међународног јавног права имају снагу домаћих закона.

Члан 42.

Извршну власт врши Краљ преко одговорних министара по одредбама овога Устава.

Члан 43.

Судску власт врше судови. Њихова решења и пресуде изричу се и извршују у име Краља а на основу закона.

ДЕО IV.

К р а љ.

Члан 44.

Краљева је личност неприкосновена. Краљу се не може ништа у одговорност ставити нити Краљ може бити тужен. Ово не вреди за Краљево приватно имање.

Члан 45.

Краљ потврђује и проглашује законе.

Ако би Краљ нашао да има разлога не потврдити и не прогласити један закон који је Народно Представништво примило, онда је влада дужна одлуку Краљевоу о томе саопштити Народном Представништву још у току истог сазива.

Члан 46.

Краљевски Дом састављају: Краљица супруга, живи предци и потомци у правој линији са својим супругама, рођена браћа и њихови потомци са својим супругама и неудате сестре Краља владоца.

Који чланови Краљевског Дома имају права наслеђа на престо, одређује се овим Уставом.

Наследник Престола и остали чланови Краљевског Дома не могу ступити у брак без претходног одобрења Краљевог.

Деца рођена у браку закљученом без таквог допуштења, као и њихова мати, нису чланови Краљевског Дома.

Члан 47.

Краљ поставља државне чиновнике по одредбама Устава и закона.

Члан 48.

Краљ је врховни заповедник све сувоземне и поморске војне силе.

Члан 49.

Краљ даје војне чиновне према одредбама закона.

Члан 50.

Краљ даје законом установљене ордене и друга одличја.

Члан 51.

Краљ има право амнестије за политичке и војне кривице. Амнестијом се ниште правне последице кажњивог дела, али се њоме не могу вређати права приватних лица на накнаду штете. Амнестија се може дати пре почетка кривичног поступка, у току поступка (аболиција), и после донете извршне пресуде. Амнестија је општа или појединачна.

За амнестију министара потребан је претходни пристанак Народног Представништва, али ни у ком се случају амнестија не може дати министрима пре изречене пресуде.

Члан 52.

Краљ има право помиловања. Он може досуђену казну преобратити у казну другог, блажег рода, или је смањити, или је сасвим опростити. Ово не вреди за казне изречене по приватним тужбама.

Члан 53.

Краљ представља државу у свима односима са страним државама. Он оглашује рат и закључује мир. Ако земља није нападнута, или јој рат није оглашен од које друге државе, за оглас рата потребан је претходни пристанак Народног Представништва.

Краљ закључује уговоре са страним државама, али је за ратификацију ових уговора потребно претходно одобрење Народног Представништва. За ратификацију чисто политичких споразума, ако нису противни Уставу и земаљским законима, није потребно претходно одобрење Народног Представништва.

Уговор, да страна војска поседне земљиште Краљевства или да пређе преко њега, не вреди без претходног одобрења Народног Представништва.

Народно Представништво може, кад то изискује државна потреба, резолуцијом унапред овласти Министарски Савет, да изда мере за неодложну примену предложеног уговора.

Члан 54.

Краљ станује стално у земљи. Ако се покаже потреба да Краљ, изузетно, оде из земље на краће време, заступа га по праву Наследник Престола. Ако Наследник Престола није пунолетан, или ако је спречен, Краља ће заступати Министарски Савет. Заступништво се врши по упуствима која Краљ даје у границама Устава и која се морају објавити.

Члан 55.

У случају Краљеве болести, која не узрокује трајну неспособност, заступа Краља по праву Наследник Престола. Ако он не може да заступа Краља, Краљевску ће власт вршити један заступник, кога избере Народно Представништво тајним гласањем.

Члан 56.

Заступништво може трајати најдуже годину дана. По истеку тога рока ступају у важност уставни прописи о намесништву.

Члан 57.

Краљ сазива Народно Представништво у редован или ванредан сазив.

Он отвара и закључује седнице лично, престолном беседом или преко Министарског Савета, посланицом или указом. И престону беседу, и посланице, и указ премапотписују сви министри.

Указ, којим се закључују седнице једнога сазива, мора увек садржавати и наредбу за дан и месец новог сазива.

Краљ може у свако доба по државној потреби позвати Народно Представништво, које је своје седнице одгодило.

Члан 58.

Краљ има право да распусти Народно Представништво, али акт распуштања мора садржавати наредбу за нове изборе најдаље у року од два месеца, и наредбу за сазив Народног Представништва најдаље за три месеца од дана распуштања. Указ о распуштању Народног Представништва премапотписују сви министри.

Члан 59.

Краљ не може бити у исто време поглавар друге које државе без пристанка Уставотворне Скупштине.

Ако Краљ, противно овој наредби, ипак прими круну друге које државе, сматра се да је дао оставку на престо Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца.

Члан 60.

Ни један акт Краљевске власти нема снаге, нити се може извршити, ако га није премапотпи-

сао надлежан министар. За све Краљеве акте, усмене или писмене, премапотписане или непремапотписане, као и за све његове поступке од политичког значаја, одговара надлежан министар док је год у томе положају.

За акте Краљеве као врховног заповедника војске одговара министар војни и морнарице, а изузетно, у ратно време, и начелник главног штаба врховне команде, у колико би ти акти били ван домашаја надлежности министра војног и морнарице за то време.

Члан 61.

У држави Срба, Хрвата и Словенаца влада Петар I. Карађорђевић. Краља Петра наслеђују Престолонаследник Александар и његово мушко потомство из законитог брака по реду прворођења.

Кад Краљ нема мушког потомства, он може одредити себи наследника из побочне линије с пристанком Народног Представништва. У овом случају Краљ може за живота или путем тестаментата изабрати наследника, а Народно Представништво одобрава овај избор већином од половине више један свога уставног броја чланова.

Ако Наследник Престола није на овај начин одређен, наследство Престола прелази на мушко потомство у побочној линији.

Члан 62.

Кад се роди који члан Краљевског Дома, његово се име и дан рођења саопштава Народном Представништву у првом његовом сазиву.

Члан 63.

Краљ и Престолонаследник су пунолетни кад наврше 18 година.

Члан 64.

У случају смрти или оставке Краљеве, Наследник престола, ако је пунолетан, прима одмах владу

и објављује то народу прокламацијом. У року од 10 дана он полаже заклетву Уставом прописану пред Народним Представништвом. Ако је Народно Представништво раније распуштено а ново није још изабрано, сазива се старо Народно Представништво.

Члан 65.

Краљ полаже пред Народним Представништвом заклетву која гласи овако:

Ја (име), ступајући на престо Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, и примајући Краљевску власт, заклињем се свемогућним Богом да ћу чувати јединство народа, независност државе и целину државне области, и да ћу Устав неповредан држати; да ћу по њему и законима владати, и да ћу у свима својим тежњама и делима добро народа пред очима имати. Тако ми Господ Бог помогао! Амин!

Члан 66.

Краљевску власт врши намесник: 1) кад је Краљ малолетан; 2) кад је због душевне или телесне болести трајно неспособан да врши Краљевску власт; 3) кад је трајно одсутан.

Члан 67.

Да ли је наступио случај намесништва, о томе сваки пут решава Народно Представништво тајним гласањем.

Кад Министарски Савет нађе да је наступио случај Краљеве неспособности из чл. 66. тач. 2., он то саопштава Народном Представништву, заједно са мишљењем три лекара узета из три домаћа медицине факултета. На исти се начин поступа кад је у питању Наследник Престола.

Члан 68.

Намесничка власт припада по праву Наследнику Престола, ако је пунолетан.

Ако и Наследник Престола, из узрока набројених у чл. 66. не може да врши намесничку власт, Народно Представништво бира тајним гласањем једног Краљевског намесника.

Члан 69.

Намесник може бити само онај рођени Србин, Хрват или Словенац, грађанин Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, који има 40 година старости, више образовање и практично познавање државних послова.

Члан 70.

Цивилна листа Краљева одређује се законом. Једном одређена цивилна листа не може се повисити без пристанка Народног Представништва, ни смањити без пристанка Краљевог.

Краљевски ће намесник за време вршења своје дужности примати из Краљеве цивилне листе онолико колико му одреди Народно Представништво при бирању.

Члан 71.

Пре него што узме Краљевску власт у своје руке, намесник ће пред оним Представништом, које га је изабрало, положити заклетву: да ће Краљу веран бити и да ће владати по уставу и законима земаљским.

Члан 72.

О васпитању малолетнога Краља стараће се намесник.

О имању малолетног Краља бринуће се старатељи одређени Краљевим тестаментом. Ако пре-

минули Краљ није одредио старатеља, именоваће их намесник у договору са Државним Саветом.

Члан 73.

Ако Краљ није по смрти својој оставио мушкога потомства, али би Краљица у време смрти била трудна, Народно Представништво бира привремено намесника који ће вршити Краљевску власт само до порођаја. Влада је дужна поднети Народно Представнишству пре избора намесника мишљење три лекара, узета са три домаћа медицинска факултета, о Краљичиној трудноћи. Ово исто вреди и за случај кад би Престолонаследник преминуо, а његова би жена била трудна у тренутку смрти Краљеве.

Члан 74.

Да ли је наступио разлог за престанак намесништва, о томе сваки пут решава Народно Представништво, као што је прописано у члану 67.

Члан 75.

Кад Народно Представништво по одредбама овога Устава има да реши о заступништву или намесништву, а није на окупу, сазива се решењем Министарског Савета у ванредан сазив најдаље за 10 дана. Ако је распуштено, сазива се у истом року старо Народно Представништво.

Члан 76.

До избора намесника или заступника Министарски ће Савет привремено вршити под својом одговорношћу Краљевску власт.

Члан 77.

У случају кад Престо према одредбама овога Устава остане без наследника, Министарски ће Савет узети у своје руке Краљевску власт и одмах

расписати изборе за Уставотворну Скупштину која ће решити о Престолу.

Члан 78.

Кад заступници, намесници и Министарски Савет узимају Краљевску власт по одредбама овога Устава, објављују то народу прогласом.

ДЕО V.

Народно Представништво

Члан 79.

Народно Представништво састављају посланици које народ слободно бира општим, једнаким, непосредним и тајним гласањем. Ближе одредбе о изборима прописале се законом.

Члан 80.

Сваки народни посланик представља цео народ а не само оне који су га изабрали.

Бирачи не могу давати ни народни посланици примати заповедна и обавезна упустава.

Члан 81.

Право бирачко има сваки држављанин по рођењу или прирођењу, који је навршио 21 годину. Бирачко право може вршити само онај који је уведен у бирачки списак једне општине, пошто је у њој био настањен најмање три месеца. О женском бирачком праву решиће закон.

Члан 82.

Официри активни и у недејству, подофицири и војници под заставом не могу вршити бирачко право.

Члан 83.

Бирачко се право губи, или само за себе или заједно с другим грађанским и политичким пра-

вима, само на основу судске пресуде у случајевима законом предвиђеним. Бирачко право губе такође и лица стављена под старатељство.

Члан 84.

На сваком месту где се врши гласање биће образован бирачки одбор. Председник је тога одбора једно лице са факултетском спремом, а у недостатку таквих лица, лице са свршеном стручном школом.

За председника бирачких одбора не могу се одредити чиновници унутрашње управе (полицијски чиновници).

Чланови су бирачког одбора: један општински одборник изабран од општинског одбора и по један представник сваке кандидатске листе.

Члан 85.

У свакој изборној јединици образоваће се главни бирачки одбор који прикупља гласове, пребројава их, проглашује резултат избора и даје посланицима пуномоћства. У том ће одбору председавати један од чланова виших судова (редовних и административних), а његови су чланови: један судија првостепеног суда и по један представник сваке кандидатске листе.

Члан 86.

Сви бирачи једне изборне јединице састављају једно изборно тело.

Члан 87.

За посланика у Народном Представништву може бити изабран само онај који има бирачко право. Од сваког се посланика траже још ови услови: 1) да је држављанин, по рођењу или прирођењу, Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца. Прирођени држављанин, ако није народности српско-

хрватско-словеначке, мора бити настањен најмање 10 година рачунајући од дана прирођења; 2) да је навршио 25 година; 3) да говори и пише народним језиком.

Члан 88.

Чланови Краљевског Дома не могу се кандидовати за народне посланике.

Члан 89.

Чиновници унутрашње управе (полицијски) не могу се кандидовати за народне посланике.

Члан 90.

Чиновници и сви који се налазе у државној служби, учитељи основних школа, и председници општина, ако би били изабрани за народне посланике и тога се мандата примили, губе свој положај. Али задржавају своје чиновничке положаје заједно са посланичким мандатом: министри, државни саветници, чланови Касационог Суда, чланови Главне Контроле и професори универзитета.

Члан 91.

Народни посланици који би се за време трајања свога мандата примили државне службе, самим тим престају бити посланици. Ова се одредба не односи на посланике који постану министри.

Члан 92.

Народни посланици не могу бити истовремено и државни лиферанти или државни предузимачи, нити иначе стајати са државом у пословним везама.

Члан 93.

Народно Представништво бира се на четири године.

Посланици изабрани на накнадним изборима добивају своје пуномоћство до краја периода Народног Представништва у којој су бирани. Накнадни се избори морају извршити најдаље за месец дана од како је Народно Представништво огласило дотично место за упражњено.

Члан 94.

Народно Представништво састаје се у престоници у редован сазив сваке године 20 октобра, ако пре тога није Краљевим указом сазвано у редован сазив.

Ако је у случају рата престоница измештена, Народно Представништво се састаје у месту привремене Престонице.

Редован сазив не може се закључити док не буде решен државни буџет.

Члан 95.

Кад је Народно Представништво распуштено, а ново још није изабрано, распуштено се Представништво може ванредно сазвати, ако настане потреба за хитно решење једног или више питања, која спадају у надлежност законодавне власти. Тако сазвано Народно Представништво може решавати само о тим питањима.

У случају рата тако сазвано Народно Представништво траје докле год не буде могућности за избор Народног Представништва.

Члан 96.

Народно Представништво прегледа пуномоћства својих чланова: да ли су од надлежног бирачког одбора у законуј форми издана лицу које је ушло у Народно Представништво, и решава: да ли постоје све потребне погодбе законске да једно лице може бити, односно остати народни посланик.

Избор народних посланика може се оспорити жалбом због противзаконитости изборног поступка, изузевши састављање бирачких спискова и примање кандидатских листа. Молбом се може тражити, да се изборни поступак поништи у целости или делимично. Жалбе могу подносити само представници кандидатских листа у дотичној изборној јединици, у року од 14 дана након објављења резултата избора. О жалбама решава Касациони Суд. Он може или поништити изборни поступак у целости или делимично, ако нађе да је жалба основана и да је противзаконитост била од битног утицаја на исход избора; или може исправити објављени резултат избора, ако је завршно сређивање изборног посла било погрешно. Потање одредбе донеће изборни закон.

Члан 97.

Нико не може спречити изабранога посланика коме је надлежан бирачки одбор (чл. 85 овог Устава) издао пуномоћство, да уђе у Народно Представништво.

Члан 98.

Народно Представништво бира себи за редован сазив из своје средине: председника, подпредседнике и секретаре.

Председништво редовнога сазива је председништво и ванреднога сазива.

Члан 99.

Сви посланици полажу, пошто им буду оверена пуномоћства и Народно Представништво их прими за своје чланове, заклетву, којој ће се текст утврдити пословником Народног Представништва.

Члан 100.

На престону беседу или Краљеве посланице Народно Представништво може одговорити адресом.

Члан 101.

Седнице Народног Представништва су јавне, али се могу претворити у тајне по одредбама пословника Народног Представништва.

Члан 102.

Народно Представништво може заседавати и као одбор, под председништвом једног свога члана или председника дотичног одбора пред којим стоји који законски предлог, ради претресања тога законског предлога.

У том случају седнице Народног Представништва нису јавне.

Члан 103.

Народно Представништво може решавати пуноважно ако је у седници присутно најмање једна трећина целокупног Уставом предвиђеног броја посланика.

За пуноважан закључак потребна је већина гласова присутних чланова.

У случају равне поделе гласова предмет који је био предмет гласања одбачен је.

Члан 104.

Народних посланика је дужност редовно долазити у седнице и учествовати у раду Народног Представништва.

Свако одсуствовање народних посланика од седнице без одобрења Народног Представништва, ма под каквим изговором, сматра се као невршење посланичке дужности. Изузима се случај неодољиве силе.

Посланик не може политичким разлозима правдати неучествовање у седницама или иначе у раду Народног Представништва. Тим разлозима може мотивисати само своју оставку.

Пословник Народног Представништва пред-
видеће санкције против посланика који се огреше
о прописе овога члана.

Члан 105.

Да ли у седници Народног Представништва
има довољан број посланика, и да ли је био до-
вољан број посланика за решавање, утврђује пред-
седник.

Ово утврђивање се врши само: или пре гла-
сања, или за време гласања, или после гласања.
Пре гласања или за време гласања ово се утвр-
ђивање врши само кад је гласање седењем и
устајањем.

Гласање у Народног Представништву бива
јавно; само се избори врше тајним гласањем.
Глас се може дати само лично.

Председник не гласа. 21

Члан 106.

Ниједан законски предлог не може се пре-
тресати у Народног Представништву докле прет-
ходно не прође кроз надлежни одбор, или кроз
Народно Представништво конституисано као одбор
у смислу члана 102.

Члан 107.

Ниједан предлог законски не може бити
усвојен укупно, ако пре тога сваки његов члан
није усвојен посебице.

Члан 108.

О сваком законском предлогу мора се гласати
два пута у истом сазиву Народног Представни-
штва, пре него што се он коначно усвоји.

На другом гласању, на захтев владе, у хитним
случајевима, може Народно Представништво гла-
сати и по одељцима или главама, издавајући за

посебно гласање нарочито важне чланове закон-
скога предлога, где је било јаче разлике у миш-
љењу и веће дискусије.

Члан 109.

О решавању законика и међународних уго-
вора прописале се изузетне одредбе у пословнику
Народног Представништва.

Члан 110.

Краљ проглашује законе указом који садржи
текст закона решеног од Народног Представни-
штва. Указ премапотписују сви министри. Мини-
стар Правде ставља на њ' државни печат и стара
се о обнародовању закона у Службеним Новинама.

Закон добија обавезну снагу 15 дана по об-
народовању у Службеним Новинама, ако сам закон
друкчије не одреди. Дан обнародовања у Служ-
беним Новинама рачуна се.

Члан 111.

Закон се може укинути и изменити само
законом. То вреди и за обуставу закона у це-
лости или у једном делу, и за ослобођење поје-
диних лица од примене закона, осим ако закон
одреди друкчије. Изузимају се случајеви које је
Устав друкчије решио.

Члан 112.

Извршна власт може издавати уредбе по-
требне за примену закона.

Остале уредбе, разумевајући и полицијске,
могу се издавати само на основу законског овлаш-
ћења и под надзором Народног Представништва.
Народно Представништво може у прописаном року
резолуцијом решити, да извршна власт стави ван
снаге, или делимице промени уредбу издану на
основу законског овлашћења.

Члан 113.

Уредба не може противуречити Уставу ни закону, нити бити издана без уставног или законског овлашћења.

У свакој се уредби мора именовати члан Устава или закона на основу којег је издана.

Уредбе се морају обнародовати начином који је закон одредио.

Члан 114.

Законите уредбе које су законим начином обнародоване имају обавезну силу и за држављане и за власти.

За невршење законитих уредаба, у колико не би нарочитим законом било друкчије одређено, нико не може бити кажњен више од 15 дана затвора или 300 динара новчано.

Законитост уредаба цене судови, редовни и административни, у појединим случајевима који пред њих долазе било по службеној дужности или по жалби интересованих лица. Ако суд нађе да уредба није законита, неће је у поједином случају применити.

Члан 115.

Сви акти извршне власти морају се оснивати на закону.

Члан 116.

Државни порези, таксе и у опште државни намети установљавају се само законом.

О државним зајмовима решава Народно Представништво. Влада је дужна да Народном Представништву поднесе Главном Контролом оверени тачан извештај: да ли су уговори о зајмовима закључени и извршени у смислу закона.

Зајмови из државне имовине могу се давати само на основу закона.

Члан 117.

Народно Представништво има право анкете, као и истраге у изборним и чисто административним питањима.

Одредбе пословника Народног Представништва које се тичу анкете и истраге у изборима и чисто административним питањима, у погледу трећих лица, имају карактер закона.

Члан 118.

Сваки посланик има право управљати министрима питања и интерпелације. Министри су дужни дати на њих одговор у току истог сазива.

Члан 119.

Сваки има право управљати Народном Представништву молбе и жалбе преко његовог председника.

Народно Представништво не може примати депутације ни појединце.

Члан 120.

У Народном Представништву имају право да говоре само његови чланови, чланови владе и владини повереници.

Члан 121.

Нико и никад не може узети посланика на одговор за глас који је дао као члан Народног Представништва.

За све изјаве и поступке при вршењу посланичког мандата, било у седницама Народног Представништва или у одборима, или у особитом изасланству, или у особитој дужности, посланици одговарају само Народном Представништву по одредбама пословника.

Народни посланици не морају сведочити ни о лицима која су им као народним посланицима

учинила какво саопштење, нити о томе што им је у томе својству било саопштено.

Члан 122.

Без овлашћења Народног Представништва посланици се не могу за кривице било какве врсте узимати на одговор, нити силом доводити на сведочење, нити и у којем случају нити од икоје власти лишити слободе док траје њихов посланички мандат, осим кад се затеку на самом делу злочина или престапа. Али и у томе последњем случају Народно Представништво се, ако је на окупу, одмах извештава и даје и одриче овлашћење да се надлежни поступак продужи за време сазива.

Ако ко постане посланик пре него што је над њим по каквој кривици изречена извршна пресуда, прогон се мора одмах обуставити и може бити настављен само с овлашћењем Народног Представништва. Овлашћење Народног Представништва није потребно за изрицање и извршење новчаних казни против народног посланика у току судског поступка.

Посланик се може прогонити само ради оног дела за које је издан.

Члан 123.

Одредбе претходног члана не вреде за позивање пред суд и остале власти, нити за извршење судских и административних одлука, у приватноправним споровима.

Члан 124.

Посланик се не може одрећи имунитета. Народно Представништво може својим решењем обуставити посланички имунитет само у случајима предвиђеним овим Уставом.

Члан 125.

Застарелост не тече за све време док се по закону не може прогон посланика започети или поставити.

Посланика не може ниједна административна власт спречавати у његовој слободи кретања, ван случајева предвиђених овим Уставом.

Члан 126.

Народном Представништву припада искључиво право да у својој средини одржава ред преко својега председника.

Никаква оружана сила не може се поставити у згради Народног Представништва, нити у његовом дворишту, без одобрења Председника Народног Представништва. Исто тако без његовог одобрења не могу никакви државни органи чинити у Народно Представништву акте власти.

Нико оружан не сме ући у зграду Народног Представништва, осим лица која по пропису носе оружје а налазе се на служби код Народног Представништва.

Члан 127.

Народно Представништво стоји у непосредном одношају само са министрима.

Члан 128.

Чланови Народног Представништва добивају из државне касе путни трошак и дневницу за време вршења посланичке дужности. Величина путног трошка и дневнице одређују се законом.

Члан 129.

Ближе прописе о пословном реду свом доноси само Народно Представништво у свом пословнику.

ДЕО VI.

Министри.

Члан 130.

Краљ именује Председника Министарског Савета. Остали се министри постављају на његов предлог.

Сви министри заједно чине Министарски Савет. Министри се постављају за поједине струке државне управе, али може бити министара и без портфеља.

Ступајући у дужност министри полажу заклетву на Устав.

Члан 131.

Број министарстава и њихове надлежности одредиће се законом.

Члан 132.

Ни један члан Краљевског Дома не може бити министар.

Члан 133.

Министри имају право приступа и говора у Народном Представништву. Право гласа имају само онда ако су у исто време и чланови Народног Представништва.

Народно Представништво има права захтевати да су министри присутни његовим седницама.

Члан 134.

И Краљ и Народно Представништво имају право да оптуже министре за њихова службена дела.

Министри одговарају:

1) за укидање или обуставу Устава, као и за повреду појединих уставних прописа;

2) за дела кажњива по општем казненом закону;

3) за повреду законских прописа и за штету учињену држави;

4) за оно што су дужни били урадити по закону, па су то пропустили били учинити и извршити.

Писмена или усмена наредба Краљева не може ни у ком случају заклонити министра од одговорности.

Члан 135.

Министар може бити оптужен како за време трајања своје службе тако и за пет година после одступања.

Предлог да се министар оптужи мора се учинити писмено и мора садржавати тачке оптужења.

Кад министра оптужи Народно Представништво, одлука о стављању министра под суд има се донети већином од две трећине гласова присутних чланова.

Члан 136.

Министрима суди Државни Суд. Државни Суд чине: шест државних саветника и шест Касационних судија, које свако од ових тела бира тајним гласањем у својој пленарној седници. Председник Државног Суда је председник Касационог Суда.

За она дела која нису предвиђена казним законом казна ће се одредити законом о министарској одговорности.

Члан 137.

За дела кажњива казним законом имају повређена приватна лица право непосредно тужити министре редовним судовима у границама члана 28. овог Устава.

Ако би пре извршне пресуде редовног суда министар био за исто дело оптужен Државном Суду, редовни суд обуставља рад до пресуде Др-

жавног Суда. После ове пресуде редовни суд може на захтев приватног тужиоца решавати само о грађанској одговорности.

ДЕО VII.

Државни Савет

Чл. 138.

Државни Савет састављен је од 30 чланова. Чланове Државног Савета поставља Краљ на предлог Министарског Савета.

Члан 139.

Чланови Државног Савета не могу преко своје воље бити уклоњени са својих места, преведени у друга звања државне службе нити у пензију стављени, осим по судској пресуди. Али кад наврше 40 година државне службе или 65 година живота, или кад тако оболе да не могу вршити своју дужност, морају се ставити у пензију.

Председник и чланови Државног Савета не могу ни привремено бити упућени на другу плаћену или неплаћену јавну службу без свога пристанка и одобрења опште седнице Државног Савета. Они не могу бити органи никаквог предузећа које ради за добит.

Члан 140.

За чланове Државног Савета могу се поставити само они виши чиновници или јавни радници који имају факултетску спрему и вишегодишњу државну службу или јаван рад.

Најмање половина државних саветника морају имати диплому о свршеном правном факултету.

Члан 141.

Председник Државног Савета и два подпредседника бира Државни Савет, у пленарној седници

својој, из своје средине, тајним гласањем. Избор вреди за три године. Изабрани једанпут могу бити понова бирани.

Члан 142.

Државни Савет има ове дужности:

1) да као највиши административни суд решава о свима административним споровима, као и о споровима у којима је управа заинтересована и који су нарочитим законом стављени у његову надлежност. Закон о пословном реду у Државном Савету одређује који се спорови решавају у Државном Савету у другом степену, а који у првом и последњем степену. У сваком случају административни спорови о жалбама против указа и министарских решења решавају се код Државног Савета у првом и последњем степену. Против решења других власти спор се може покренути само код првостепених административних судова који постоје код покрајина.

2) Да као највиши административни орган централне управе решава о актима административне природе за које је потребно његово одобрење по нарочитим законима.

3) Да врши највишу надзорну власт над самоуправним јединицама по одредбама закона.

4) Да решава сукобе о надлежности државних управних власти као и сукобе о надлежности између државних и самоуправних власти.

5) Да као дисциплински суд изриче дисциплинске казне за управне чиновнике по одредбама закона.

Члан 143.

Нико се не може жалити Државном Савету док не добије од надлежне власти решење. Али сваки ће моћи и без тога решења жалити се, ако

га надлежна власт не буде хтела издати у року од месеца дана.

Ако Државни Савет нађе да је неиздавање решења у горњем року било без довољно оправданих разлога, он ће доставити случај надлежном министру и тражити да се одговорни органи казне за то.

Члан 144.

Решења Државног Савета су коначна и обавезна за све власти.

Њима се може у случајевима тачке 1. и 3. члана 142. ожалбени акт оснажити или поништити, или мењати делимично или у целости, према томе како је кад законом предвиђено.

Члан 145.

Државни Савет подељен је на одсеке од којих сваки има по 5 чланова. Сви предмети решавају се у одсецима, сем случајева за које закон о пословном реду у Државном Савету прописује заједничку седницу два или више одсека или пленарну седницу свих одсека.

За све спорове поступак је јаван. Парничне стране могу имати заступнике из правозаступничког реда.

ДЕО VIII.

Судска Власт.

Члан 146.

Судови су независни. У изрицању правде они не стоје ни под таквом влашћу но суде по закону.

Члан 147.

Судови и судске надлежности могу се установити само законом. Ни под којим именом не могу се установити ванредни судови или комисије за суђење. *(а члан 147)*

Члан 148.

За целу земљу постоји само један Касациони Суд. Док се тај суд не установи, Сто Седморице у Загребу, Врховни Суд у Сарајеву, Врховни Суд за Далмацију и Словеначку у Загребу и Велики Суд на Цетињу делају као самостална, Касационом Суду у Београду координирана, одељења заједничког Касационог Суда.

Члан 149.

Судске расправе су јавне, сем случаја кад би суд нашао да у интересу реда и морала јавност треба искључити.

Члан 150.

Окривљени може имати браниоца у свима кривичним делима и свима менама истраге и суђења. У свима злочинима окривљени мора имати браниоца. Окривљени има право захтевати да увек буде присутан његов бранилац при његовом испитивању. Браниоци имају права свагда присуствовати испитивањима и саслушавањима свога браника.

Члан 151.

Судови не могу судити о томе да ли је закон, који је проглашен и обнародован по прописима Устава, саобразан Уставу.

Али ако је текст закона ранијих од овога Устава у супротности с којом одредбом Устава, или ако у законима досадашњим није што одређено или наређено а Уставом овим јесте, онда је за судове меродован текст Устава који су судови дужни примењивати.

Члан 152.

Свака одлука суда, највишег као и најнижег, мора бити образложена и у јавној седници објављена.

Члан 153.

За решавање сукоба о надлежности између извршне, било војне или цивилне власти, и судске власти, надлежан је Касациони Суд у свима случајевима. То исто вреди и за сукобе о надлежности између административних и редовних судова.

Члан 154.

Поступак код свих судова, и нижих и виших, усмен је и контрадикторан.

Члан 155.

Судије поставља Краљ указом на предлог Министра Правде.

Председнике и евентуално подпредседнике Касационог и Апелационих Судова бирају сами ови судови из своје средине тајним гласањем у пленарној седници.

Члан 156.

Судије су сталне. Судија не може бити лишен свога звања преко своје воље или пресуде надлежних судова, али Народно Представништво може нарочитом адресом или резолуцијом одлучити да се судија, због свог рђавог гласа и владања, преда Касационом Суду на суђење. Ово вреди и за чланове Државног Савета и за чланове Главне Контроле.

Судија не може бити тужен за свој судски рад без одобрења Касационог Суда.

Судија може бити премештен само новим постављењем и по свом пристанку.

Судија се ставља у пензију кад наврши 65 година или 40 година чиновничке службе. Пре тога рока може се ставити у пензију само по писменој молби, или кад телесно или душевно тако оболи да не може вршити дужност. Али у по-

следњем случају не може се судија ставити у пензију без решења Касационог Суда.

Члан 157.

Судија не може ма и привремено бити упућен на другу плаћену или неплаћену јавну службу без свога пристанка и одобрења Касационог Суда. Он не може бити орган никаквог предузећа које ради за добит.

ДЕО IX.

Месна Управа.

Члан 158.

Месне управне заједнице, покрајине, окрузи, (жупаније) и општине врше све послове унутрашње државне управе у колико законом није друкчије одређено.

Оне су правна лица и по јавном и по приватном праву.

Члан 159.

Који круг послова месне управе припада појединој врсти месних управних заједница, прописује се законом. На исти се начин прописује надзор више управне заједнице над нижом.

Члан 160.

Скупштине месних управних заједница бирају се општим, једнаким, непосредним и тајним гласањем.

Скупштине бирају из своје средине одборе и пододборе.

Скупштине или одбори бирају, односно постављају чиновнике месне управе.

Чиновници су одговорни скупштини, односно одбору.

Члан 161.

Покрајинске скупштине могу уређивати поједине гране покрајинске управе и живота покрајинским законима на основу овлашћења датог им законом о уређењу покрајина или другим законом.

Покрајински закони не могу противуречити Уставу ни државним законима.

У случају сукоба између државних и покрајинских закона припада првенство државном закону.

Што је једанпут уређено покрајинским законом, то може законодавна власт уредити државним законом ако и кад нађе то за потребно.

Члан 162.

Покрајински одбор спрема предлоге покрајинских закона, а о њима решава покрајинска скупштина.

Покрајинске законе проглашује и обнародује покрајински намесник. Пре обнародовања он је дужан, у року од 8 дана, спровести Државном Савету покрајински закон са својим мишљењем о његовој уставности и законитости. Онај покрајински закон за који Државни Савет нађе да се којим му драго својим прописом коси с Уставом или с државним законима, не може се обнародовати. Ако Државни Савет не донесе никакво решење у року од месец дана, покрајински се закон може обнародовати.

Покрајински закони ступају на снагу 15 дана након обнародовања, ако сам покрајински закон не одреди друкчије.

Члан 163.

Покрајински одбор може издавати уредбе за примену свих државних и покрајинских закона у кругу покрајинске надлежности.

Покрајински одбор може у хитним случаје-

вима, кад покрајинска скупштина није на окупу, издавати с пристанком покрајинског намесника, привремене покрајинске законе о свим предметима који иду у надлежност покрајинске скупштине, осим покрајинског буџета. Привремени се закони подносе покрајинској скупштини на решење одмах у почетку њезина сазива.

Члан 164.

Покрајински одбор је највиши извршни орган управе у покрајини.

Члан 165.

За оне државне послове који не спадају у унутрашњу управу, као и за оне послове унутрашње управе, који су изузети из надлежности месних управних заједница, постоје у покрајинама нарочита државна надлештва.

Надзор над тим надлештвима врши покрајински намесник, односно нарочити стручни органи и инспектори државне централне власти, по одредбама посебних закона.

Члан 166.

Државна централна власт пази да покрајинске и друге месне власти врше своје законске дужности, да не пређу границе Устава ни закона, и да не повреде који општи државни интерес.

Краљевска влада врши надзор над целом месном управом преко покрајинског намесника и преко посебних стручних органа и инспектора.

Члан 167.

На челу покрајине стоји намесник. Он је представник Краља и врховне државне власти у покрајини.

Намесника покрајинског поставља Краљ на предлог Министра Председника, по правилу из реда домородаца и завичајника покрајине.

Намесник за Србију и Хрватску и Славонију има ранг и плату министра, а намесници осталих покрајина ранг и плату државних саветника.

Члан 168.

Намесник има право приступа и говора у покрајинској скупштини.

Намесник председава покрајинском одбору.

Члан 169.

Покрајински намесник, односно законом одређени државни органи, имају права обуставити сва решења покрајинске скупштине и покрајинског одбора, односно окружне скупштине и одбора, или општинског збора и одбора, која су противна Уставу, државним законима и уредбама, и покрајинским законима и месним уредбама. Против решења намесникова има места жалби на Државни Савет у законом року.

Исто тако могу се обуставити и она решења или изјаве које нису противне Уставу, законима и уредбама, али су иначе штетне са гледишта општих државних интереса. У овом случају има места жалби на Краљевску Владу у законом року.

Члан 170.

Ако месне власти у покрајини не буду вршиле оне управне послове који су им законом стављени у дужност, или их не буду вршиле добро, влада може поверити њихово извршење покрајинском намеснику или посебним државним органима.

Члан 171.

Покрајинска скупштина решава сваке године у свом првом сазиву покрајински буџет за наредну годину по предлогу покрајинског одбора.

Буџет се шаље на одобрење Државном Савету.

Члан 172.

Сва покрајинска имовина која служи као извор прихода постаје државна. Покрајинама остају остала добра намењена за непосредну употребу месне управе или за јавне циљеве, као и фондови везани за одређене сврхе. Покрајине могу себи прибављати имовину.

Сви покрајински дугови прелазе на државу.

Члан 173.

У свакој покрајини постоји један првостепени административни суд.

Чланове његове бира покрајинска скупштина, осим председника кога поставља Краљ на предлог Председника Министарског Савета. Председник и чланови морају имати диплому о свршеном правном факултету, и стални су у својим звањима.

Члан 174.

Ближе одредбе о организацији покрајинских, окружних и општинских власти прописале се законом.

ДЕО X.

Државне Финансије и Државна Економија.

Члан 175.

Нико се не може ослободити од плаћања пореза ван случаја које је закон предвидео.

Краљ и Наследник Престола плаћају државни порез само на приватно имање. Посредне дажбине, осим саме царине, подноси и Двор.

Члан 176.

Никаква помоћ, стална ни привремена, никакав поклон ни награда не могу се дати из државне касе, ако нису основани по закону.

Члан 177.

Сваке године Народно Представништво одобрава државни буџет који вреди само за годину дана.

Буџет се мора подносити Народном Представништву у самом почетку његовога рада. У исто време подносиће се Народном Представништву на решење и завршни прошлогодишњи рачун.

Народно Представништво не може предложене поједине партије буџета увећати, а може их смањити или изоставити. Уштеда једне буџетске партије, или буџетске године, не може се утрошити на подмирење потреба друге партије или године, без одобрења Народног Представништва.

Члан 178.

Док Народно Представништво не одобри поднесени му нови буџет, оно одобрава месечнине (дванаестине), за један или више месеци, од предложенога буџета.

Члан 179.

При одређивању државних прихода и расхода мора се водити нарочитог рачуна о томе да самоуправним јединицама остане довољно финансијских средстава за њихово успешно деловање.

Члан 180.

Право монопола припада држави.

Ослобођење приватних предузећа од јавних терета, уступање јавних радова приватним лицима и признавање приватних права на јавним добрима бива на основу закона.

ДЕО XI.

Главна Контрола.

Члан 181.

За преглед државних рачуна и контролисање извршења државнога и покрајинских буџета постоји

Главна Контрола као особено надлештво и рачунски суд. Законом ће се одредити да ли ће и у којим случајевима против одлуке Главне Контроле имати места жалби Касационом Суду.

Главна Контрола има председника и 8 чланова. Чланове Главне Контроле и председника поставља Краљ на предлог Председника Министарског Савета.

Члан 182.

Чланови Главне Контроле морају имати 10 година чиновничке службе и диплому о свршеном правном факултету.

Председник и чланови Главне Контроле не могу преко своје воље бити уклоњени са својих места, преведени у друга звања државне службе, нити у пензију стављени осим по судској пресуди. Али, кад наврше 40 година службе или 65 година живота, или кад тако оболе да не могу вршити своју дужност, морају се ставити у пензију.

Председник и чланови Главне Контроле не могу ни привремено бити упућени на другу плаћену или неплаћену јавну службу без свога пристанка и одобрења опште седнице Главне Контроле. Они не могу бити органи никаквог предузећа које ради за добит.

Члан 183.

Главна Контрола прегледа, исправља и ликвидира рачуне опште администрације и свих рачунопологача према државној и покрајинској каси. Она цени да ли се прикупљање државних прихода врши по законским прописима. Она мотри да се не прекорачи ни један издатак по буџету, и да се не догоди никакво пренашање сума из једне буџетске партије у другу. Она завршује рачуне свих државних управа и дужна је прикупљати све потребне доказе и обавештења.

Завршни рачун државни подноси се Народном Представништву на решење са примедбама Главне Контроле, и то најдаље за једну годину, рачунајући од свршетка сваке рачунске године.

Законом ће се ближе одредити уређење и круг рада Главне Контроле, као и начин којим ће се постављати њезино особље.

ДЕО XII.

Државна служба

Члан 184.

Сва звања у свима струкама државне службе подједнако су доступна под законским погодбама свима држављанима по рођењу и оним држављанима по прирођењу који су народности српско-хрватско-словеначке.

Остали се прирођеници могу примати у државну службу само ако су 10 година настањени рачунајући од дана прирођења. Изузетно од овога правила могу се примити у државну службу и прирођеници испод 10 година настањени, по нарочитом одобрењу Државног Савета а на образложен захтев Краљевске Владе.

Члан 185.

Чиновници су службеници државне целине и дужни су да раде у општем интересу, држећи се далеко од партијске политичке борбе.

Члан 186.

Сваки је чиновник одговоран за кривице учињене у службеној дужности, без обзира по чијим је наредбама, било усменим било писменим, радио.

Члан 187.

Чиновници полажу при ступању у државну или покрајинску службу заклетву: да ће се савесно придржавати Устава и закона.

Члан 188.

Звања државне службе, права, дужности, плате и пензије чиновничке по свима струкама утврђују се законом.

Чиновничка је служба стална под законским погодбама.

Члан 189.

Председник и чланови Државног Савета, Касационог Суда и Главне Контроле имају исти ранг и плату.

ДЕО XIII.

Вероисповести

Члан 190.

Све признате вероисповести јесу равноправне. Признате вероисповести могу свој верозакон јавно исповедати.

Оне самостално уређују своје унутрашње послове и управљају њима у границама Устава и закона.

Члан 191.

Вероисповести се признају нарочитим законом. Ово не вреди за вероисповести које су биле признате пре него што је Устав био ступио на снагу.

ДЕО XIV.

Војска

Члан 192.

Сваки је држављанин дужан да служи војску. Рок војне службе, начин одслужења, случајеве војне неспособности и ослобођења од војне службе прописује нарочити закон.

Члан 193.

Устројство и величина војске прописују се законом. Формирање, пак, јединица у законом прописаном обиму одређује Краљ уредбом на предлог Министра Војног а по саслушању начелника Главног Штаба.

Члан 194.

Колико ће се војске годишње под заставом држати одредиће се сваке године законом о буџету.

Члан 195.

Војницима и официрима под заставом за војне и за политичке кривице суде војни судови. По пресудама војних судова решава Касациони Суд у последњем степену.

За обичне кривице војницима и официрима под заставом суде редовни судови.

За војне судове важе одредбе члана 149., 150., и 152. Устава.

Члан 196.

У војним школама за официре и подофицире уче се и ови грађански предмети као обавезни: Уставно и државно право, познавање земаљских закона и уредаба и познавање грађанске администрације.

Члан 197.

Нико не може добити државну службу, ако није, по одредбама војног закона свој рок у војсци одслужио. Овај пропис не важи за неспособне и ослобођене и за жене.

Члан 198.

За одржавање унутрашњег реда војска се може употребити само на захтев надлежне грађанске власти.

ДЕО XV.

Измене у Уставу

Члан 199.

Предлог да се у Уставу што измени или допуни може учинити Краљ или Народно Представништво.

У предлогу таквом морају се изреком именовати све тачке Устава које би се имале изменити или допунити.

Ако је предлог учинио Краљ, он ће се саопштити Народном Представништву па ће се затим Народно Представништво одмах распустити и сазвати Уставотворна Скупштина најдаље за три месеца.

Ако је пак предлог такав потекао од Народног Представништва, Представништво Народно ће два пута гласати. Од једног до другог гласања треба да прође пет дана не рачунајући дан гласања.

Узима се да је предлог примљен, ако је за њ гласала апсолутна већина од Уставом одређеног броја посланика.

Кад предлог на тај начин буде усвојен, Народно Представништво ће се распустити а Уставотворна Скупштина сазваће се најдаље у року од три месеца од дана кад је предлог усвојен.

И у једном и у другом случају Уставотворна Скупштина може решавати само о оним изменама и допунама Устава, које садржи предлог на основу којег је она сазвана.

Члан 200.

Уставотворна Скупштина има исти број чланова као и Народно Представништво.

За Уставотворну Скупштину вреде сви прописи Устава о Народном Представништву осим прописа о надлежности.

Члан 201.

Своје одлуке о предложеним изменама и допунама Уставотворна Скупштина доноси споразумно с Краљем.

Овако донесене одлуке и решене измене и допуне проглашава и обнародује Краљ.

II
НАЦРТ УСТАВА
СА
ДВОДОМНИМ СИСТЕМОМ

ПРОПИСИ УСТАВА О ГОРЊЕМ ДОМУ
(СЕНАТУ)

У В О Д.

Нацрт Устава са дводомним системом разликује се од нацрта са једнодомним системом који је напред објављен, једино у саставу законодавнога тела. Због тога, а да би се избегло понављање, објављују се овде само они чланови из нацрта са дводомним системом који су или сасвим нови или пак измењени. Код оних чланова који су измењени, обележено је у загради на место којега члана Устава са једнодомним системом су они дошли. Сви су пак чланови о Сенату бројно означени новим римским бројевима.

Члан I (40).

Законодавну власт врше Краљ и Народно Представништво заједнички.

Народно Представништво састављају посланички Дом и Сенат.

Члан II (78).

Посланички Дом састављају посланици које народ слободно бира општим, једнаким, непосредним и тајним гласањем.

Ближе одредбе о изборима прописале се законом.

Нико не може бити у исто време члан посланичког Дома и Сената.

Члан III (93).

Посланички Дом бира се на 4 године.

Посланици изабрани на накнадним изборима добивају своје пуномоћство до краја периоде по-

сланичког Дома у којој су бирани. Накнадни се избори морају извршити најдаље за месец дана од како је посланички Дом огласио дотично место за упражњено.

Члан IV.

Сенат је састављен:

1) из 62 сенатора које бирају покрајине, сразмерно бројној снази свога становништва;

2) из 38 сенатора које бирају следеће организације и установе:

а) индустријске коморе, трговачке коморе, занатске коморе, радничке коморе и земљорадничке задруге, по 6 сенатора;

б) универзитети у Београду, Загребу и Љубљани по једног сенатора. Високе школе у рангу факултета бирају заједно с универзитетима у односној вароши или покрајини;

в) организоване вероисповести: православна, римокатоличка, протестантска, муслиманска и јеврејска, по једног сенатора.

Члан V.

Избор сенатора по покрајинама врши се по начелу сразмерног представништва. Изборне листе гласе за целу покрајину.

Гласање за избор сенатора врши се у окружним (жупаниским) местима.

Бирачко тело које бира сенаторе састављено је у свакој покрајини из:

1) представника општина, тако да на десет одборника дође један представник. Остатак преко 5 одборника даје право још на једног представника;

2) свих чланова жупанијских (окружних) скупштина;

3) чланова покрајинске скупштине.

Члан VI.

Начин бирања сенатора које бирају установе и организације предвиђене у члану IV под 2) одређиће се законом.

Члан VII.

Мандат сенатора траје 6 година. Сваке три године сенат се обнавља избором нових чланова у једној половини изборних јединица. После првих избора коцком ће се одредити, одвојено за сваку од двеју категорија сенатора, оне изборне јединице у којима ће се извршити избори одмах по истеку прве 3 године.

Члан VIII.

За сенатора може бити изабран само онај који има бирачко право, без обзира је ли уведен у бирачки списак. Од сваког се сенатора траже ови услови: 1) да је држављанин по рођењу или прирођењу Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца. Прирођени држављанин ако није народности српско-хрватско-словеначке, мора бити настањен најмање 10 година рачунајући од дана прирођења; 2) да је навршио 40 година; 3) да говори и пише народним језиком.

Од сенатора које бирају покрајине $\frac{2}{3}$ њих поред горњих услова морају имати и диплому о свршеном факултету или вишој школи у рангу факултета.

Члан IX.

Који не могу бити кандидовани и изабрани за народне посланике не могу бити ни сенатори.

Прописи о инкомпатибилитету за народне посланике вреде и за сенаторе.

Члан X.

Сенат се састаје у исти мах кад и посланички дом и престаје радити кад и он. Сенат се

сазива у ванредан сазив заједно са посланичким домом.

Сенат се никад не распушта.

Члан XI.

Предлог који један дом усвоји шаље се на даљи рад другоме дому. Ако га и други дом у целини без икакве измене усвоји, сматра се да је Народно Представништво предлог усвојило.

Ако ли пак један дом учини какве измене у предлогу, који је други дом усвојио и њему послао, предлог се с тим изменама враћа ономе дому који га је први претресао. Онај дом узима предлог поново у решавање и свој нови предлог шаље на решавање ономе дому који га је други по реду претресао. У том случају овај дом може решавати само о томе да ли послани предлог у целини прима или одбацује. Ако он предлог прими, закон се сматра као решен у Народном Представништву. Ако га он одбаци, ствар се онда коначно решава на овај начин: посланички дом узима идућег сазива у решавање одбачени предлог и ако га без измене усвоји, закон се сматра као решен у Народном Представништву. Ради олакшања споразума између посланичког дома и сената на захтев свакога дома могу се сазивати конференције делегата оба дома.

Предлог, одбачен у начелу у коме било дому, не може се ни другоме дому у току истога сазива подносити.

Ако сенат учини какве примедбе на прелог буџета или финансијских закона примљених од посланичког дома, посланички дом узима у претресање примедбе сената и коначно решава о буџету и финансијским законима.

Члан XII (58).

Краљ има право да распусти Посланички Дом, али акт распуштања мора садржавати на-

редбу за нове изборе најдаље у року од два месеца, и наредбу за сазив Народног Представништва најдаље за три месеца од дана распуштања. Указ о распуштању Посланичког Дома премапотписују сви министри.

Члан XIII (95).

Кад је Посланички Дом распуштен, а нови још није изабран, распуштени се Дом може ванредно сазвати, ако настане потреба за хитно решење једног или више питања, која спадају у надлежност законодавне власти. Тако сазвани Посланички Дом може решавати само о тим питањима.

Ако због рата није могућно вршити изборе за посланички Дом и Сенат, остаје привремено на окупу старо Народно Представништво.

Члан XIV (119).

Сваки посланик или сенатор има право управљати министрима питања и интерпелације. Министри су дужни дати на њих одговор у току истог сазива.

Члан XV (97).

Нико не може спречити изабранога посланика или сенатора, коме је надлежан бирачки одбор издао пуномоћство, да уђе у Народно Представништво.

Члан XVI (121).

Нико и никад не може узети посланика или сенатора на одговор за глас који је дао као члан Народног Представништва.

За све изјаве и поступке при вршењу мандата, било у седницама Народног Представништва или у одборима, или у особитом изасланству, или у особитој дужности, чланови Народног Представништва одговарају само Народном Представништву по одредбама пословника.

Чланови Народног Представништва не морају сведочити ни о лицима која су им у њиховом службеном својству учинила какво саопштење, нити о томе што им је у томе својству било саопштено.

Члан XVII (122).

Без овлашћења Народног Представништва његови чланови не могу се за кривице било какве врсте узимати на одговор, нити силом доводити на сведочење, нити у икојем случају нити од икоје власти лишити слободе док траје њихов мандат, осим кад се затеку на самом делу злочина или преступа. Али и у томе последњем случају Народног Представништва се, ако је на окупу, одмах извештава и оно даје или одриче овлашћење да се належни поступак продужи за време сазива.

Ако ко постане посланик или сенатор пре него што је над њим по каквој кривици изречена извршна пресуда, прогон се мора одмах обуставити и може бити настављен само с овлашћењем Народног Представништва. Овлашћење Народног Представништва није постребно за изрицање и извршење новчаних казни против његових чланова у току судског поступка.

Члан Народног Представништва се може прогонити само ради оног дела за које је издан.

Члан XVIII (134).

И Краљ и Посланички Дом имају право да оптуже ministre за њихова службена дела.

Министри одговарају:

1) за укидање или обуставу Устава као и за повреду појединих уставних прописа;

2) за дела кажњива по општем казненом законнику;

3) за повреду законских прописа и за штету учињену држави;

4) за оно што су дужни били урадити по закону, па су то пропустили били учинити и извршити.

Писмена или усмена наредба Краљева не може ни у ком случају заклонити ministre од одговорности.

Члан XIX (135).

Министар може бити оптужен како за време трајања своје службе тако и за 5 година после одступања.

Предлог да се министар отпужи мора се учинити писмено и мора садржавати тачке оптужења.

Кад министра оптужи посланички Дом, одлука о стављању министра под суд има се донети већином од 2/3 гласова присутних чланова.

Члан XX (53).

Краљ представља државу у свима односима са страним државама. Он оглашује рат и закључује мир. Ако земља није нападнута, или јој рат није оглашен од које друге државе, за оглас рата потребан је претходни пристанак Народног Представништва.

Краљ закључује уговоре са страним државама, али је за ратификацију уговора ових потребно претходно одобрење Народног Представништва. За ратификацију чисто политичких споразума, ако нису противни Уставу и законима земаљским, није потребно претходно одобрење Народног Представништва.

Уговор, да страна војска поседне земљиште Краљевства или да пређе преко њега, не вреди без претходног одобрења Народног Представништва.

Посланички Дом може, кад то изискује државна потреба, резолуцијом унапред овластити

Министарски Савет да изда мере за неодложну примену предложеног уговора.

Члан XXI (55).

У случају Краљеве болести, која не узрокује трајну неспособност, заступа Краља по праву Наследник Престола. Ако он не може да заступа Краља, Краљевску ће власт вршити један заступник, кога изабере Народно Представништво тајним гласањем у заједничкој седници оба Дома.

Члан XXII (64).

У случају смрти или оставке Краљеве Наследник Престола, ако је пунолетан, прима одмах владу и објављује то народу прокламацијом. У року од 10 дана он полаже заклетву уставом прописану пред Народним Представништом у заједничкој седници оба Дома. Ако је Посланички Дом раније распуштен а нови није још изабран, сазива се пређашњи Посланички Дом.

Члан XXIII (73).

Ако Краљ није по смрти својој оставио мушкога потомства, али би Краљица у време смрти краљеве била трудна, Народно Представништво у заједничкој седници оба Дома бира привременог намесника који ће вршити Краљевску власт само до порођаја. Влада је дужна поднети Народном Представништву пре избора намесника мишљење три лекара узета са три домаћа медицинска факултета, о Краљичиној трудноћи. Ово исто вреди и за случај кад је Престолонаследник преминуо, а његова би жена била трудна у тренутку смрти Краљеве.

Члан XXIV (75).

Кад Народно Представништво по одредбама овога Устава има да реши о заступништву или

намесништву, а није на окупу, сазива се решењем Министарског Савета у ванредан сазив најдаље за 10 дана. Ако је Посланички Дом распуштен, сазива се у истом року пређашњи посланички Дом.

Члан XXV (51).

Краљ има право амнестије за политичке и војне кривице. Амнестијом се ниште правне последице кажњивог дела, али се њоме не могу вређати права приватних лица на накнаду штете. Амнестија се може дати пре почетка кривичног поступка, у току поступка (аболиција), и после донете извршне пресуде. Амнестија је општа или појединачна.

За амнестију министара потребан је претходни пристанак Посланичког Дома, али ни у ком се случају амнестија не може дати министрима пре изречене пресуде.

Члан XXVI (52).

Краљ има право помиловања. Он може досуђену казну преобратити у казну другог, блажег рода или је смањити, или је сасвим опростити. Ово не вреди за казне изречене по приватним тужбама.

За помиловање министара потребан је пристанак Посланичког Дома.

Члан XXVII (199)

Предлог да се у Уставу што измени или допуни може учинити Краљ или Народно Представништво.

У предлогу таквом морају се изреком именовати све тачке Устава које би се имале изменити или допунити.

Ако је предлог учинио Краљ, он ће се саопштити Народном Представништву па ће се затим

и Посланички Дом и Сенат одмах распустити и сазвати Уставотворна Скупштина најдаље за три месеца.

Ако је пак предлог такав потекао од једног или другог Дома, о њему се решава на начин предвиђен у члану XI.

Узима се да је предлог примљен, ако је за њ гласала апсолутна већина од Уставом одређеног броја чланова свакога Дома.

Кад предлог на тај начин буде усвојен оба Дома ће се распустити, а Уставотворна Скупштина сазваће се најдаље у року од три месеца од дана када је предлог усвојен.

И у једном и у другом случају Уставотворна Скупштина може решавати само о оним изменама и допунама Устава, које садржи предлог на основу којег је она сазвана.

Члан XXVIII (200).

Уставотворну Скупштину састављају оба Дома као једно тело.

На Уставотворну Скупштину примењују се сходни прописи Устава о Народном Представништву и његовим члановима, осим прописа о надлежности.

III

НАЦРТ УСТАВНЕ КОМИСИЈЕ

ИЗВЕШТАЈ УСТАВНЕ КОМИСИЈЕ

Београд, 14 април 1920 г.

Господину

Стојану Протићу, Министру за уставну промену

Господине Министре,

Част нам је поднети под $\%.$ нацрт Устава државе Срба, Хрвата и Словенаца, који сте нам ставили у задатак да израдимо. Ми смо узели за основу српски Устав од 1903 год., пошто је он, у главном израђен према белгијском уставу, који сте желели да нам послужи као образац. Измене које смо у њему учинили, своде се у главном на ово:

1) У свима оним случајима где су одредбе тог устава биле неприменљиве за државу С. Х. С., ми смо их заменили другим одредбама.

2) На ново смо редиговали све оне чланове који било по форми било по садржини нису одговарали захтевима савремене правне науке. Исто тако, редиговали смо на ново и оне чланове за које се у пракси показало да дају повода контроверсама.

3) Изоставили смо из Устава све оне прописе који су нам се учинили сувише детаљни. Многа питања која су била решена уставом од 1903 г., ми смо пренели у област обичних закона. Наша је држава једна млада држава у добу стварања, коју би било опасно одмах скалупити у један сувише детаљан Устав.

4) Изменили смо све оне чланове за које смо били уверени да не одговарају начелима савремене демократије. Српски Устав од 1903. г. редигован је у ствари још 1888

год.; за 30 година које су од тада протекле, демократски је покрет стално напредовао — и о тој околности морало се водити рачуна, ако се хтело да наш нови Устав буде у истој оној мери савремено демократски у којој је то, у своје време, био стари српски Устав.

Дужни смо додати да смо извесна питања оставили нерешена, — на име, питање о грбу, о престоници, о правима престоног наследства Краљевића Ђорђа и кнеза Павла. Питање о грбу, у колико не би било политичко питање, припада хералдици а не праву, и ми се нисмо осећали довољно стручни за његово решавање. Друга два питања јесу чисто политичка питања, која један овакав правнички одбор такође није позван да решава. Поводом Краљевића Ђорђа и Кнеза Павла морамо само поменути да се из општих прописа нашег нацрта не би дало путем тумачења извести њихово право престолонаследства. Ако би дакле надлежни чиниоци желели да им то право обезбеде, морао би се у Устав унети нарочити члан у томе смислу.

Исто тако оставили смо нерешена питања о броју и границама области и о финансијским односима између државе и областа. Проучавање тих питања поверено је нарочитим стручним одборима, и тек када ови буду готови са својим извештајима, моћиће се редиговати дотични уставни чланови.

У овом нацрту ваљало је без сумње израдити нову систематику као год и прелазна наређења. Ако то нисмо учинили то је било с тога што смо дошли до закључка да тај посао треба одложити све док се не добије један много дефинитивнији нацрт него што је овај наш.

Све своје одлуке одбор је донео једногласно. Само у 5 тачака он се поделио на већину и мањину. У приложеном нацрту забележена је како редакција већине тако и редакција мањине.

Најзад слободни смо учинити једну личну напомену. Ми смо овај посао радили чисто као стручњаци. У основним политичким питањима ми смо задржали она решења, која је дао српски Устав од 1903 г. пошто нам је овај служио за основу. Ми се нисмо питали да ли та решења и колико одговарају нашим личним назорима. Ми желимо с тога да истакнемо да сваки од нас задржава себи право да на другом месту изнесе своје лично мишљење о томе какав нови Устав ваља да буде. Поред ове опште резерве коју су сви чланови одбора без раз-

лике сматрали за потребно учинити, професор Полић желео је учинити и једну посебну резерву, која се прилаже под 2.

Част нам је, Господине Министре, уверити Вас о свом високом поштовању.

Слободан Јовановић, с. р.
Ладислав Полић, с. р.
Коста Кумануди с. р.
Богумил Вошњак, с. р.
Лазар Марковић, с. р.

Изјава члана комисије г. Ладислава Полића

Сматрам за своју дужност, да овом приликом једном за свагда изнесем своје начелно гледиште о унутрашњој организацији државној. Стојећи на принципу народног јединства постулирам и државно јединство, које ће се огледати: у једној народној суверености; у једној уставотворној власти; у једном Уставу, у једној територији; у једном народу (т. ј. једно држављанство и једна уставна права грађана); у једној државној власти у законодавној, извршној и судској функцији, само што ће се она манифестовати сад у форми централној сад у форми покрајинске власти. Осим тога да за читаву државу важи један облик владавине, па да она буде један међународни субјект, један носилац силе и једно царинско-трговинско подручје са свим конзеквенцијама, које се данас из наведених начела изводе. За координацију и за склад између централних и покрајинских власти ваља утврдити све потребне гаранције. У границама описаног државног јединства и у смислу напред означених начела да се државним уставом да обласним представништвима — једнако за све области — несавремено законодавство уз одговорну владу и судску организацију.

Ово изнесено гледиште означава моју генералну резерву при расправи и закључивању по свим питањима, која би била предмет рада ове поштовање комисије, па зато је моје сарађивање при закључцима, који се с овим гледиштем не поклапају, чисто техничке природе.

Ладислав Полић

УВОД У УСТАВ

Ми народ Срба, Хрвата и Словенаца, ослободивши се победама српске војске подпомогнуте југословенским легијама под врховним заповедништвом Краља Петра и Престолонаследника Александра и напорима родољубаца у земљи и на страни па ујединивши се у једну народну државу слободном вољом на основу сагласних закључака хрватског сабора и Народног Већа, српске и црногорске Народне Скупштине, а хотећи ударити темеље државном јединству троименог југословенског народа и ујемчити себи и потомству благодати слободе, дајемо по изабраној за то Уставотворној Скупштини овај Устав.

ОДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ ЧЛАНА КОМИСИЈЕ Г. МАРКОВИЋА ЗА УВОД У УСТАВ:

Прва Уставотворна Скупштина Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, потврђујући уједињење троименог народа српско-хрватско-словеначког у јединствену народну државу, прописује следећи државни Устав који ми проглашавамо народу и наређујемо свима властима, државним и самоуправним, и свима грађанима, да се по том Уставу управљају и његове прописе извршују.

ДЕО I.

Облик владавине, државна област.

Члан 1.

Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца је наследна уставна и парламентарна монархија.

Члан 2.

Грб је Краљевства Двоглави Бели Орао у полету, на црвеном штиту. Врх обе главе Двоглавог Белог Орла стоји Круна Краљевска. На прсима му је штит, на коме су грбови, српски: бео крст на црвеном штиту са по једним огњилом у сваком краку; хрватски: штит са 25 поља црвених и белих на изменице, и словеначки: на плавоме штиту бела петокрака звезда, а испод ње бели полумесец.

Државна је застава модра, бела, црвена у водоравном положају према усправном копљу.

Члан 3.

О свакој промени државне области решава Народно Представништво законом. У том случају потребно је да у његовој седници присуствује три четвртине чланова. За пуноважно решење тражи се две трећине присутних чланова.

Члан 4.

Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца дели се на покрајине. Ове покрајине јесу:.....

Промене у броју и обиму покрајина могу се извршити само законом на захтев или с престанком оног становништва којег се промена тиче, а по саслушању покрајинског представништва. Само погранични окрузи могу се одвојити од једне покрајине и присајединити другој.

ДЕО II.

Уставна права држављана.

Члан 5.

Држављанство је у читавом Краљевству само једно. Како се оно добија и губи, одређује се законом.

Члан 6.

Сви су држављани пред законом једнаки.

Сви уживају једнаку правну заштиту судских и управних власти. Не признају се преимућства по рођењу нити личне повластице.

Чланови Краљевског Дома, у колико овим Уставом није друкчије одређено, имају иста права и дужности као и остали грађани.

Племство је укинато. Фидеикомиси разрешиће се на основу посебног закона.

Члан 7.

Лична слобода ујемчава се.

Нико не може бити узет на одговор, ни бити притворен, нити иначе лишен слободе, осим у случајевима, које је закон предвидео и начином како је закон одредио. Нико не може бити притворен за какву кривицу без писменог и разлога поткрепљеног решења надлежне власти. Ово решење мора се саопштити лицу које се притвара у самом часу притварања. Само кад је кривац ухваћен на делу може се одмах притворити, али му се решење о притвору мора саопштити најдаље за 24 часа од како је притворен. Против решења о притвору има места жалби надлежној судској власти у року од три дана.

Члан 8.

Никоме не може судити ненадлежан суд.

Члан 9.

Нико не може бити суђен, док не буде надлежно саслушан или законим начином позван да се брани.

Члан 10.

Казна се може установити само законом и применити једино на дела, за која је закон унапред рекао, да ће се том казном казнити.

Члан 11.

Смртна се казна укида за чисто политичке кривице.

Изузимају се случајеви извршења или покушаји атентата на личност владаочеву и на чланове Краљевског Дома, за које је одређена смртна казна у казненом закону.

Изузимају се осим тога и случајеви у којима је уз чисто политичку кривицу учињено још неко кажњиво дело, за које је у казненом законнику одређена смртна казна, а такође и случајеви које војни закони казне смртном казном.

Члан 12.

Сваки држављанин може по вољи у земљи одабрати место пребивања и борављења.

Ниједан грађанин не може бити прогнан из земље. Он се не може протеривати у земљи из једног места у друго и заточити (интернирати) у једном месту, изузевши случајеве које је закон изреком предвидео.

Члан 13.

Стан је неповредан.

По ради кривичног прогона може се извршити претресање и истраживање у стану држављанина само у случајевима које је закон о кривичном поступку предвидео и начином како је тај закон прописао.

Изван кривичног поступка могу надлежни органи извршити претрес стана само у случајевима који су одређени особеним законом прописима, али и тада морају га вршити на начин који је одређен законом о кривичном поступку.

Полицијски органи могу дању ући у приватан стан једино ради каквог службеног дела које се по природи својој може само ту извршити, а ради прегледања и надзиравања једино у случајевима који су одређени особеним законским прописима. У ноћно доба могу полицијски органи ући у приватан стан једино у случајевима преке нужде или онда кад буду из стана у помоћ позвани. Изузимају се приватне просторије које су по намени својој приступачне публици.

Органи власти који би скривили против ових одредаба казниће се за незакону повреду стана.

Члан 14.

Својина је зајемчена.

Садржина и обим права својине одређују се законима.

Феудни се односи укидају.

Законом се може допустити да се уз накнаду извласте земљишта потребна за градњу станова, за насељавање, за побољшање тла, за унапређење пољопривреде и за подизање земљорадничког реда.

Члан 15.

Нико не може бити принуђен да своје добро уступи на државне или друге јавне потребе, нити се право приватне својине може ради тога ограничити, осим где закон то допушта и уз накнаду по закону.

Члан 16.

Сваки држављанин може стицати непокретности сваке врсте и бавити се сваком граном привреде.

Слобода рада, обрта и трговине ујемчава се у границама закона.

Члан 17.

Казна одузимања имања (конфискација) не може се установити.

Члан 18.

Слобода вере и савести ујемчава се.

Нико не може бити поради исповедања своје вере прогоњен ни трпети у својим правима.

Нико не може бити приморан да суделује у верозаконским актима или обредима нити да слави верозаконске свечаности, осим ако је подложен очинској, или турској или дисциплинској власти, у колико јој закон даје такво право принуде.

Члан 19.

Свакоме се ујемчава вршење верозакона у кући, ако оно не вређа јавни ред или морал.

Члан 20.

Уживање грађанских и политичких права независно је од исповедања вере.

Нико се не може ослободити својих грађанских и војних дужности позивајући се на прописе своје вере.

Члан 21.

Уметност и наука су слободне.
Универзитетска настава је слободна.

Члан 22.

Поред јавних школа могу се оснивати и приватне под законским погодбама.

Основно је школовање обавезно. Оно је безплатно у јавним основним школама.

Члан 23.

Штампа је слободна.

Не може се установити ни цензура ни каква друга превентивна мера која спречава излазак, продају и растурање списа и новина.

За издавање новина није потребно претходно одобрење власти.

Од писца, уредника, издаваоца или штампара не тражи се никакво јемство (кауција). Новине и друге штампане ствари могу се забранити (узаптити) само ако садрже: увреду Краља и Краљевског Дома, или увреду страних државних поглавара или позив грађана да устају на оружје. Али и у тим случајевима власт је дужна за 24 часа по извршењу забране спровести дело суду а овај је дужан такође за 24 часа оснажити или поништити забрану. У противном случају сматра се да је забрана дигнута.

Штампа не може бити подвргнута административним опоменама.

Писац је одговоран за спис. Кад је писац непознат или кад не станује у Краљевству, или је неспособан за одговорност одговорни су уредник листа, или штампар, или растурач.

Члан 24.

Неповредна је тајна писама, телеграфских саопштења и телефонских разговора, осим у случају кривичне истраге.

Повреда тајне казниће се по закону.

Члан 25.

Држављани имају право збора и договора у границама закона. На зборове се не може долазити под оружјем.

Зборови под ведрим небом морају се пријавити надлежној власти 24 часа раније.

Чл. 26.

Држављани имају право удруживати се у циљевима који нису по закону кажњиви.

Члан 27.

Држављани имају право петиције. Петицију може потписати један или више њих. Петиције се могу подносити свима властима без разлике.

Члан 28.

Сваки држављанин има право да непосредно и без ичијег одобрења тужи суду државне и самоуправне органе за кривична дела која учине према њему у службеном раду.

Члан 29.

За штете које учине грађанима државни или самоуправни органи неправилним вршењем службе, одговара држава или самоуправно тело непосредно пред редовним судовима.

Држава и самоуправна тела имају право да траже наплату од својих органа у случају њихове грубе погрешке.

Члан 30.

Сваки држављанин ужива заштиту Краљевства у страним државама.

Свакоме је држављанину слободно да иступи из држављанства пошто испуни обавезе војне службе.

Члан 31.

Забрањује се издавање држављана.

Страни држављани не могу се издавати за чисто политичке кривице.

Члан 32.

Закони који уређују привредни живот руководиће се начелима праведности да би се држављанима ујемчио опстанак човека достојан.

Члан 33.

Сваком држављанину обезбедиће се законима могућност да радом привређује своје издржавање.

Члан 34.

Уставна права важе за све држављане без разлике пола.

Члан 35.

Војни закони одређују колико се за војнике има ограничити уживање уставних права.

ДЕО III.

Државне власти

Члан 36.

Све државне власти проистичу из народа и врше се по одредбама овога Устава.

За време рата може законодавна власт доносити привремене законе у којима би се одступало од појединих одредаба Устава не дирајући при томе његове основе. Ова су одступања допуштена само у толико у колико би то изискивало ратно стање.

Члан 37.

Уставотворну власт врши Уставотворна Скупштина.

Члан 38.

Законодавну власт врши Народно Представништво.

Краљ има право предлагања закона, и тако исто право одбацивања (вето) закона. Он проглашава и обнародује законе.

Право одбацивања Краљ може употребити у року од два месеца рачунајући од дана када је Народно Представништво закон решило.

Члан 39.

Опште признати прописи међународног јавног права имају снагу домаћих закона.

Члан 40.

Извршну власт врши Краљ преко одговорних министара по одредбама овога Устава.

Члан 41.

Судску власт врше судови. Њихова решења и пресуде изричу се на основу закона а извршују у име Краља.

ДЕО IV.

К р а љ

Члан 42.

Краљева је личност неприкосновена. Краљу се не може ништа у одговорност ставити нити Краљ може бити тужен. Ово не вреди за Краљево приватно имање.

Члан 43.

Наследник Престола и остали чланови Краљевског Дома не могу ступити у брак без претходног одобрења Краљевог.

Деца рођена у браку закљученом без таквог допуштења као и њихова мати нису чланови Краљевског Дома.

Члан 44.

Краљ поставља државне чиновнике по одредбама Устава и закона.

Члан 45.

Краљ је врховни заповедник све сувоземне и поморске војне силе.

Члан 46.

Краљ даје војне чинове према одредбама закона.

Члан 47.

Амнестија, као год и прекидање истраге и суђења у току (аболиција) врши се законом, без повреде права приватних лица на накнаду штете.

Члан 48.

Краљ има право помиловања. Он може досуђену казну преобратити у казну другог блажег рода, или је смањити, или сасвим опростити. Ово не вреди за казне изречене по приватним тужбама.

Члан 49.

Краљ преставља државу у свима односима са страним државама. Он оглашује рат и закључује мир с претходним пристанком Народног Представништва. Пристанак Народног Представништва није потребан, ако земљи буде рат оглашен, или ако она буде нападнута.

Краљ закључује уговоре са страним државама, али их не може ратификовати пре него што их одобри Народно Представништво, изузимајући чисто политичке споразуме.

Уговор, да страна војска поседне земљиште Краљевства, или да пређе преко њега, не вреди без одобрења Народног Представништва,

Народно Представништво може кад то изискује државна потреба, резолуцијом унапред овластити Министарски Савет, да изда мере за неодложну примену предложеног уговора.

Члан 50.

Краљ стално станује у земљи. Кад би Краљ отишао за краће време из земље заступа га по праву Наследник Престола. Ако Наследник Пре-

стола није пунолетан, или ако је спречен, Краља ће заступати Министарски Савет. Заступништво се врши по упутствима која Краљ даје у границама Устава и која се морају објавити.

Члан 51.

У случају Краљеве болести, која не узрокује трајну неспособност, заступа Краља по праву Наследник Престола. Ако он не може да заступа Краља, вршиће Краљевску власт три заступника, које изабере Народно Представништво тајним гласањем.

Члан 52.

Краљ сазива Народно Представништво само у ванредан сазив. Он може у свако доба по државној потреби позвати Народно Представништво, које је своје седнице одгодило.

Краљ може упућивати посланице Народно Представништву, кад је оно на окупу. Посланице премапотписују сви министри а Краљ их може прочитати и лично.

Члан 53.

Краљ закључује седнице Народног Представништва, али у редовном сазиву не може то учинити док Народно Представништво не реши државни буџет.

Члан 54.

Краљ има права да распусти Народно Представништво али акт распуштања мора бити прочитан Народно Представништву и садржавати наредбу за нове изборе у најдаљем року од два месеца, као и наредбу за сазив Народног Представништва најдаље за три месеца од дана распуштања. Указ о распуштању Народног Представништва премапотписују сви министри.

Члан 55.

Краљ не може бити једновремено владалац друге државе.

Ако он прими Круну друге које државе, сматраће се да је дао оставку на Престо Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца.

Члан 56.

Ниједан акт Краљевске власти изузимајући акте врховног војног заповедништва, нема снаге нити се сме извршити, ако га није премапотписао надлежни министар који је самим тим за њ' одговоран.

Члан 57.

Краља наслеђује његово мушко потомство из законитог брака по реду прворођења. Ако Краљ не остави свога мушкога потомства, наследство Престола прелази на мушко потомство у побочној линији по истом реду прворођења.

Кад се роди који члан Краљевског Дома, његово се име и дан рођења саопштава Народном Представништву у првом његовом сазиву.

Члан 58.

У држави Срба, Хрвата и Словенаца влада по вољи народа Краљ Петар I. Карађорђевић. Краља Петра наслеђује Престолонаследник Александар.

Члан 59.

Краљ је пунолетан кад наврши 21 годину.

Члан 60.

У случају смрти или оставке Краљеве, Наследник Престола ако је пунолетан, прима одмах владу и објављује то народу прокламацијом. У року од 10 дана он полаже заклетву Уставом прописану пред Народним Представништвом. Ако је

Народно Представништво раније распуштено, а ново није још изабрано сазива се старо Народно Представништво.

Члан 61.

Краљ полаже пред Народним Представништвом заклетву која овако гласи:

Ја (име), ступајући на Престо Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца и примајући Краљевску власт, заклињем се свемогућим Богом, да ћу чувати јединство народа, независност државе и целине државне области, и да ћу Устав неповредан држати, да ћу по њему и законима владати, и да ћу у свима својим тежњама и делима добро народа пред очима имати. Тако ми Господ Бог помогао! Амин!

Члан 62.

Краљевску власт врши намесништво: 1) кад је Краљ малолетан; 2) кад је због душевне или телесне болести трајно неспособан да врши Краљевску власт; 3) кад је трајно одсутан.

Члан 63.

Да ли је наступио случај намесништва, о томе сваки пут решава Народно Представништво тајним гласањем.

Кад Министарски Савет нађе да је наступио случај Краљеве неспособности из члана 62. тачке 2, он то саопштава Народном Представништву заједно са мишљењем три лекара узета из три домаћа медицинска факултета. На исти се начин поступа, кад је у питању Наследник Престола.

Члан 64.

Намесничка власт припада по праву Наследнику Престола, ако је пунолетан.

А ако и Наследник Престола из узрока набројаних у члану 61 не може да врши намесничку власт, Народно Представништво бира тајним гласањем три Краљевска намесника.

Члан 65.

Цивилна листа Краљева одређује се законом. Једном одређена цивилна листа не може се повисити без пристанка Народног Представништва, нити смањити без пристанка Краљевог.

Краљевски ће намесници за време вршења своје дужности примати из Краљеве цивилне листе онолико колико им одреди Народно Представништво при бирању.

Члан 66.

Пре него што узму Краљевску власт у своје руке, намесници ће пред оним Народним Представништом, које их је изабрало, положити заклетву: да ће Краљу верни бити и да ће владати по Уставу и законима земаљским.

Члан 67.

У случају да који члан намесништва умре или тако оболи, да по мишљењу три лекара, узета из три домаћа медецинска факултета, не би могао више никако своју дужност вршити, или најзад ако да оставку, друга ће два намесника извести о томе Народно Представништво, које ће утврдити, да је место једног намесника упражњено и приступити одмах избору новог намесника. До избора новог намесника два ће намесника отправљати државне послове.

Ако је један од тројице намесника привремено отсутан или спречен, друга два намесника моћи ће и без њега отправљати државне послове.

Члан 68.

О васпитању малолетног Краља стараће се намесници.

О имању малолетнога Краља бринуће се старатељи одређени Краљевим тестаментом. Ако преминули Краљ није одредио старатеље, именоваће их намесници у договору са Државним Саветом.

Члан 69.

Ако Краљ не би по смрти својој оставио мушкога потомства, али би Краљица у време смрти била трудна, Народно Представништво бира три привремена намесника који ће вршити Краљевску власт само до порођаја. Влада је дужна поднети Народном Представништву пре избора намесника мишљење три лекара узета из три домаћа медецинска факултета о Краљичиној трудноћи. Ово исто вреди и за случај кад је Престононаследник преминуо а његова би жена била трудна у тренутку смрти Краљеве.

Члан 70.

Да ли је наступио разлог за престанак намесништва о томе сваки пут решава Народно Представништво, као што је прописано у чл. 63.

Члан 71.

Кад Народно Представништво по одредбама овога Устава има да реши о заступништву или намесништву а није на окупу, сазива се решењем Министарског Савета у ванредан сазив најдаље за 10 дана. Ако је распуштено, сазива се у истом року старо Представништво.

Члан 72.

До избора намесника и заступника Министарски ће Савет привремено вршити под својом одговорношћу Краљевску власт.

Члан 73.

У случају кад Престо према одредбама овога Устава остане без Наследника, Министарски ће Савет узети у своје руке Краљевску власт и одмах расписати изборе за Уставотворну Скупштину, која ће решити о Престолу.

Члан 74.

Кад заступници, намесници, и Министарски Савет узимају Краљевску власт по одредбама овога Устава објављују то народу прогласом.

ДЕО V.

Народно Представништво.

Члан 75.

Народно Представништво састављају посланици које народ слободно бира општим, једнаким, непосредним и тајним гласањем. Ближе одредбе о изборима прописале се законом.

Члан 76.

Избори се врше по начелима сразмерног Представништва. Изборне јединице одредиће се законом тако, да на сваку долазе најмање три посланика.

На 40.000 држављана бира се по један посланик. Ако вишак држављана буде већи од 26.000 бираће се још један посланик.

Члан 77.

Колико посланика долази на поједине изборне јединице, одређује за сваке опште изборе нарочити одбор састављен од представника врховних судова (редовних и административних).

Члан 78.

Градови Београд, Загреб и Љубљана чине засебне изборне јединице; тако исто и градови на

које би према члану 76 долазила најмање три посланика.

Члан 79.

Сваки народни посланик представља цео народ а не само оне који су га изабрали.

Бирачи не могу давати ни народни посланици примати заповедна и обавезна упутства.

Члан 80.

Право бирачко има сваки држављанин по рођењу или прирођењу, који је навршио 21 годину. О женском бирачком праву решиће закон.

Члан 81.

Официри активни и у недејству, подофицири и војници под заставом не могу вршити бирачко право.

Члан 82.

Бирачко се право губи на основу судске пресуде у случајевима законом предвиђеним. Бирачко право губе такође и лица стављена под старатељство.

Члан 83.

На сваком месту где се врши гласање биће образован бирачки одбор. Председник је тога одбора једно лице са факултетском спремом, а у недостатку таквих лица, лице са свршеном стручном школом.

За председнике бирачких одбора не могу се одредити чиновници унутрашње управе (полицијски чиновници).

Чланови су бирачког одбора један општински одборник изабран од општинског одбора и по један представник сваке кандидатске листе.

Члан 84.

У свакој изборној јединици образоваће се главни бирачки одбор који прикупља гласове, пребројава их, проглашује резултат избора и даје посланицима пуномоћства. У том ће одбору председавати један од чланова виших судова, (редовних и административних), а његови су чланови: један судија првостепеног суда и по један представник сваке кандидатске листе.

Члан 85.

Сви бирачи једне изборне јединице састављају једно изборно тело и гласају по листама.

Члан 86.

За посланика у Народном Представништву може бити изабран само онај који има бирачко право, без обзира је ли уведен у бирачки списак. Од сваког се посланика траже ови услови: 1) да је држављанин по рођењу или прирођењу Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца. Прирођени држављанин, ако није народности српско-хрватско-словеначке, мора бити настањен најмање 10 година рачунајући од дана прирођења; 2) да је навршио 30 година; 3) да говори и пише народним језиком.

Члан 87.

На свакој кандидатској листи мора се поред кандидата који испуњују опште услове из члана 86 означити засебно и један квалификовани кандидат, који је свршио факултет или коју вишу стручну школу у реду факултета.

У изборним јединицама које бирају 5 или више посланика морају се изабрати 2 квалификована посланика. У осталим изборним јединицама мора се изабрати један квалификовани посланик. Распо-

ред квалификованих посланика по кандидатским листама врши се по прописима чл. 88.

Члан 88.

Резултат избора утврђује се на овај начин: Број гласова који је добила свака листа дели се са 1, 2 и т. д., најзад са цифром која одговара оном броју посланика колико има да изабере дотична изборна јединица. Од бројева добивених оваквим дељењем узима се онолико највећих колико се у дотичној изборној јединици има да изабере посланика. Најмањи међу овим бројевима јесте изборни количник. Свакој листи припада онолико посланичких места, колико се пута изборни количник садржи у броју гласова што их је та листа добила.

Ако би две или више листа имале право на последње посланичко место, решиће коцка која ће листа добити то посланичко место.

Пошто се овако одреди колико на коју листу долази свега посланичких меса, издвајају се оне две листе које су добиле највећи број гласова, па се последње посланичко место које је свакој од њих додељено даје њеном квалификованом кандидату. Ако се у изборној јединици бира само један квалификовани посланик, онда се са оне листе која је добила највећи број гласова, последње посланичко место које је њој додељено даје њеном квалификованом кандидату.

Члан 89.

Чланови Краљевског Дома не могу се кандидовати за народне посланике.

Члан 90.

Редакција г. г. Полића и Вошњака:

Чиновници унутрашње управе (полицијски) не могу се кандидовати за народне посланике.

Редакција г. г. Јовановића, Куманудиа и Марковића:

Чиновници унутрашње управе (полицијски чиновници), свештеници и калуђери не могу се кандидовати за народне посланике.

Члан 91.

Редакција г. г. Јовановића, Куманудиа и Марковића:

Чиновници и сви који се налазе у државној служби, учитељи основних школа и председници општина ако би били изабрани за народне посланике и тога се мандата примили, губе свој положај. Али задржавају своје чиновничке положаје заједно са посланичким мандатом: министри и професори универзитета или виших стручних школа које стоје у реду факултета.

Редакција г. Полића.

У првој реченици се брише: „и председници општина“; а у другој реченици се додаје на крају: „Бан односно покрајински намесници“.

Редакција Г. Вошњака.

Да се укине члан 91.

Члан 92.

Народни посланици, који би се за време трајања својега мандата примили државне службе, самим тим престају бити посланици. Ова се одредба не односи на министре.

Члан 93.

Народни посланици не могу бити истовремено државни лиферанти и државни предузимачи, нити иначе стајати са државом у пословним везама.

Члан 94.

Народно Представништво бира се на 4 године. Избори се врше последње недеље у септембру.

Ако се општи избори врше после распуштања Народног Представништва, четворогодишња периода Народног Представништва рачунаће се од идућег месеца септембра. Пре почетка те периоде Народно Представништво се може сазвати у ванредан сазив.

Посланици изабрани на накнадним изборима добивају своје пуномоћство до краја периоде Народног Представништва у којој су бирани. Накнадни се избори морају извршити најдаље за месец дана од како је Народно Представништво огласило дотично место за упражњено.

Члан 95.

Народно Представништво редовно се састаје у престоници 20 октобра сваке године.

Ако је у случају рата престоница измештена, Народно Представништво се састаје у месту привремене Престонице.

Редовни сазив не може се закључити док не буде решен државни буџет.

Члан 96.

Кад је Народно Представништво распуштено а ново још није изабрано, распуштено се Представништво може ванредно сазвати, ако настане потреба за хитно решење једног питања које спада у надлежност законодавне власти. Тако сазвано Представништво може решавати само о томе питању.

У случају рата тако сазвано Народно Представништво траје докле год не буде могућности за избор Народног Представништва.

Члан 97.

Редакција г. г. Јовановића, Куманудија и Марковића:

Народно Представништво само прегледа пуномоћства својих чланова и изриче свој суд о њиховој вредности као и о споровима који би се о њима појавили.

Одвојено мишљење г. г. Полића и Вошњака:

Народно Представништво прегледа пуномоћства својих чланова, да ли су од надлежног бирачког одбора у законој форми издана лицу које је ушло у Народно Представништво.

О оспореним изборима решава један нарочити суд састављен од коцком одређених чланова врховних судова. Жалбе могу подносити само бирачки кандидати дотичне изборне јединице у року од 14 дана после избора. Устројство и поступак суда одредиће се изборним законом.

Народно Представништво решава свагда о томе да ли постоје све потребне законске погодбе за народне посланике.

Члан 98.

Нико не може спречити изабранога посланика, коме је надлежан бирачки одбор (чл. 84 ов. Устава) издао пуномоћство, да уђе у Народно Представништво.

Члан 99.

Народно Представништво бира себи за сваки сазив из своје средине: председника, подпредседника и секретара.

Члан 100.

На Краљеве посланице Народно Представништво може одговорити адресом.

Члан 101.

Седнице Народног Представништва су јавне, али се могу претворити у тајне по одредбама пословника Народног Представништва.

Члан 102.

Народно Представништво може решавати само ако је у његовој седници присутно више од половине целокупног уставом одређеног броја посланика.

За пуноважан закључак потребна је већина гласова присутних посланика.

У случају равне поделе гласова предлог који је био предмет гласања одбачен је.

Члан 103.

Гласање у Народног Представништву бива јавно; само се избори врше тајним гласањем. Глас се може дати само лично.

Председник не гласа.

Члан 104.

Ни један законски предлог не може се претресати у Народног Представништву, докле претходно не прође кроз надлежни одбор.

Члан 105.

Ни један предлог законски не може бити усвојен укупно, ако пре тога сваки члан његов није усвојен посебице.

Члан 106.

О сваком законском предлогу мора се гласати два пута у истом сазиву Народног Представништва, пре него што се он коначно усвоји.

Члан 107.

Краљ проглашује законе указом који садржи текст закона решеног од Народног Представни-

штва. Указ мора бити премапотписан од свих министара. Министар Правде ставља на њ државни печат и стара се о обнародовању закона у службеном листу.

Закон добија обавезну силу почетком календарског дана идућег месеца који одговара дану издања службеног листа, ако сам закон не одреди друкчије.

Члан 108.

Закон се може укинути и изменити само законом. То вреди и за обуставу закона у целости или у једном делу и за ослобођење појединих лица од примене закона, осим ако закон одреди друкчије.

Члан 109.

Извршна власт може издавати уредбе потребне за примену закона. Остале уредбе може издавати само на основу изречног законског овлашћења.

Полицијске уредбе могу постојати само за одржање јавног мира и поретка или јавне безбедности и јавног здравља. Те уредбе не могу без нарочитог законског овлашћења налагати нове терете или регулисати употребу уставних права држављана.

Члан 110.

Уредба не може противуречити Уставу ни закону.

У свакој се уредби мора именовати члан Устава или закона на основу којег је она издана.

Уредбе се морају обнародовати начином који је закон одредио.

Законите уредбе које су законим начином обнародоване имају обавезну снагу и за држављане и за власти.

Члан 111.

Сви акти извршне власти морају се оснивати на закону или на законској уредби.

Члан 112.

Државни порези, таксе и у опште државни намети установљавају се само законом.

О државним зајмовима решава Народно Представништво. Влада је дужна да Народном Представништву поднесе Главном Контролом оверени тачан извештај: да ли су уговори о зајмовима закључени и извршени у смислу закона.

Зајмови из државне имовине могу се давати само на основу закона.

Члан 113.

Народно Представништво има право анкете, као и истраге у изборним и чисто административним питањима.

Сваки посланик има право управљати министрима питања и интерпелације. Министри су дужни дати на њих одговор у току истог сазива.

Члан 114.

Сваки има право управљати Народном Представништву молбе и жалбе преко његовог председника.

Народно Представништво не може примати депутације ни појединце.

Члан 115.

У Народном Представништву имају право да говоре само његови чланови, чланови владе и владини повереници.

Члан 116.

Нико и никад не може узети посланика на одговор за глас који је дао као члан Народног Представништва.

За све изјаве и поступке при вршењу посланичког мандата, било у седницама Народног Представништва или у одборима, или у особитом изасланству, или у особитој дужности, посланици одговарају само Народног Представништву по одредбама пословника.

Народни Посланици не морају сведочити ни о лицима која су им као народним посланицима учинила какво саопштење нити о томе што им је у томе својству било саопштено.

Члан 117.

Без овлашћења Народног Представништва посланици не могу се за кривицу било какве врсте узимати на одговор, нити силом доводити на сведочење, нити у икојем случају нити од икоје власти лишити слободе док траје њихов посланички мандат, осим кад се ухвате на самом делу злочина. Али и у томе последњем случају представништво се, ако је на окупу, одмах извештава и даје или одриче овлашћење да се надлежни поступак продужи за време сазива.

Ако ко постане посланик пре него што је над њим по каквој кривици изречена извршна пресуда, прогон се мора одмах обуставити и може бити настављен само с овлашћењем Народног Представништва.

Овлашћење Народног Представништва није потребно за извршење новчаних казни против народног посланика у току судског поступка.

Посланик се може прогонити само по ради оног дела за које је издан.

Члан 118.

Застарелост не тече за све време док се по закону не може прогон посланика започети или наставити.

Посланика не може ни једна административна власт спречавати у његовој слободи кретања.

Члан 119.

Посланик се не може одрећи имунитета. Народно Представништво може својим решењем обуставити посланички имунитет само у случајевима предвиђеним овим Уставом.

Члан 120.

Народно Представништву припада искључиво право да у својој средини одржава ред преко својега председника.

Никаква оружана сила не може се поставити у згради Народног Представништва нити у његовом дворишту без одобрења председника Народног Представништва. Исто тако без његовог одобрења не могу никакви државни органи чинити у Народног Представништву акте власти.

Нико оружан не сме ући у зграду Народног Представништва, осим лица која по пропису оружје носе а налазе се на служби код Народног Представништва.

Члан 121.

Народно Представништво стоји у непосредном одношају само са министрима.

Члан 122.

Чланови Народног Представништва добивају из државне касе путни трошак и дневницу за време вршења посланичке дужности. Величина путног трошка и дневнице одређује се законом.

Члан 123.

Ближи прописи о пословном реду у Народног Представништву одредиће се нарочитим законом.

ДЕО VI.

Министри.

Члан 124.

Краљ именује Председника Министарског Савета. Остали се министри постављају на његов предлог. Влада мора уживати поверење Народног Представништва. Сви министри заједно чине Министарски Савет.

Министри се постављају за поједине струке државне управе. Само председник Министарског Савета може бити без портфеља.

Ступајући у дужност, министри полажу заклетву на Устав.

Члан 125.

Број министарстава и њихове надлежности одредиће се законом.

Члан 126.

Ни један члан Краљевског Дома не може бити Министар.

Члан 127.

Министри имају право приступа и говора у Народном Представништву. Право гласа имају само онда, ако су у исто време и чланови Народног Представништва.

Народно Представништво има право захтевати да су министри присутни у његовим седницама.

Члан 128.

И Краљ и Народно Представништво имају права да оптуже министре за њихова службена дела.

Министри одговарају:

1. — за укидање или обуставу Устава као и за повреду појединих уставних прописа;

2. — за дела кажњива по општем казненом закону;

3. — за повреду законских прописа и за штету учињену држави.

Писмена или усмена наредба Краљева не може ни у ком случају заклонити министра од одговорности.

Члан 129.

Министар може бити оптужен како за време трајања своје службе тако и за пет година после одступања.

Предлог да се министар оптужи мора се учинити писмено и мора садржати тачке оптужења.

Кад министра оптужи Народно Представништво, одлука о стављању министра под суд има се донети већином од две трећине гласова присутних чланова.

Члан 130.

Министрима суди Државни Суд, чији ће се састав и поступак одредити законом о министарској одговорности.

За она дела која нису предвиђена казним законом казна ће се одредити законом о министарској одговорности.

Члан 131.

Краљ не може осуђеном министру ни опростити ни смањити казну без пристанка Народног Представништва нити може прекинути поведену истрагу против оптуженога министра.

Члан 132.

За дела кажњива казним законом имају повређена приватна лица права непосредно тужити министре редовним судовима.

Ако би пре извршне пресуде редовног суда министар био за исто дело оптужен Државном Суду, редовни суд обуставља рад до пресуде Државног Суда. После ове пресуде редовни суд може на захтев приватног тужиоца решавати само о грађанској одговорности министра.

ДЕО VII.

Државни Савет.

Члан 133.

Државни Савет састављен је од 30 чланова. Чланове Државног Савета поставља Краљ на предлог Председника Министарског Савета између два кандидата изабрана у пленарној седници Државног Савета.

Члан 134.

Чланови Државног Савета не могу преко своје воље бити уклоњени са својих места, преведени у друга звања државне службе нити у пензију стављени осим по судској пресуди. Али кад наврше 40 година државне службе или 65 година живота или кад тако оболе да не могу вршити своју дужност, морају се ставити у пензију.

Члан 135.

За чланове Државног Савета могу се поставити само виши чиновници у административној служби, чланови виших судова и професори правног факултета.

Сви они морају имати 10 година чиновничке службе и диплому о свршеном правном факултету.

Члан 136.

Председника и два подпредседника Државног Савета поставља Краљ између чланова Државног

Савета по кандидатској листи од три лица изабрана у пленарној седници Савета.

Председник и подпредседници стални су у својим звањима.

Члан 137.

Државни Савет има ове дужности:

1. — да као највиши административни суд решава о свима административним споровима, као и о споровима у којима је управа заинтересована и који су нарочитим законом стављени у његову надлежност. Закон о пословном реду у Државном Савету одређује који се спорови решавају у Државном Савету у другом степену, а који у првом и последњем степену. У сваком случају административни спорови о жалбама и против указа и министарских решења решавају се код Државног Савета у првом и последњем степену. Против решења других власти спор се може покренути само код првостепених административних судова који постоје код покрајина.

2. — Да као највиши административни орган централне управе решава о актима административне природе за које је потребно његово одобрење по прописима нарочитих закона.

3. — Да врши највишу надзорну власт над самоуправним јединицама по одредбама закона.

4. — Да решава сукобе о надлежности државних управних власти као и сукобе о надлежности између државних и самоуправних власти.

5. — Да као дисциплински суд изриче дисциплинске казне за управне чиновнике по одредбама закона.

Члан 138.

Нико се не може жалити Државном Савету док не добије од надлежне власти решење. Али

сваки ће моћи и без тога решења жалити се, ако надлежна власт не буде хтела издати решење у року од 2 месеца.

Члан 139.

Решења Државног Савета су коначна и обавезна за све власти.

Њима се може у случајевима тач. 1 и 3 чл. 137 ожалбени акт оснажити, или поништити или мењати делимично или у целости према томе како је кад законом предвиђено.

Члан 140.

Државни Савет подељен је на одсеке од којих сваки има по пет чланова. Сви предмети решавају се у одсечима, сем случајева за које закон о пословном реду у Државном Савету прописује заједничку седницу два или више одсека или пленарну седницу свих одсека.

За све спорове поступак је јаван. Парничне стране могу имати заступнике из правозаступничког реда.

Члан 141.

За решавање сукоба о надлежности између извршне и судске власти установиће се нарочити суд састављен из пет чланова Касационог Суда и пет чланова Државног Савета, које ова тела бирају за 2 године у својим пленарним седницама. Председник се сваке године одређује коцком. Поступак овог суда прописаће се нарочитим законом.

ДЕО VII.

Судска власт.

Члан 142.

Судови су независни. У изрицању правде они не стоје ни под каквом влашћу но суде по закону.

Члан 143.

Судови и судске надлежности могу се установити само законом. Ни под којим именом не могу се установити ванредни судови или комисије за суђења.

Члан 144.

За целу земљу постоји само један Касациони Суд. Док се тај суд не установи, Сто Седморице у Загребу, Врховни Суд у Сарајеву и Велики Суд на Цетињу делују као самостална Касационом Суду у Београду координирана одељења заједничког Касационог Суда.

Члан 145.

Судске расправе су јавне, сем случаја кад би суд нашао да у интересу реда и морала јавност треба искључити.

Члан 146.

У свима злочинима оптужени мора имати браниоца.

Члан 147.

Судови не могу судити о томе да ли је закон, који је проглашен и обнародован по прописима Устава, саобразан Уставу.

Законитост уредаба пак судови цене у свима степенима.

Члан 148.

Постављање и унапређење судија врши се указом на предлог министра правде између два кандидата које бирају за свако место и за сваки положај нарочити савети. Састав тих савета у којима морају бити представљена судска тела и адвокатске коморе биће ближе одређен законом о устројству судова.

Члан 149.

Судије су сталне. Судија не може бити лишен свога звања преко своје воље или пресуде надлежних судова.

Судија не може бити тужен за свој судски рад без одобрења Касационог Суда.

Судија може бити премештен само новим постављењем и по свом пристанку.

Судија се ставља у пензију кад наврши 65 година или 40 година чиновничке службе. Пре тога рока може се ставити у пензију само по писменој молби или кад телесно или душевно тако оболи да не може вршити дужност. Али у последњем случају не може се судија ставити у пензију без решења Касационог Суда.

Члан 150.

Судија не може ма и привремено бити упућен на другу плаћену или неплаћену јавну службу без свога пристанка и одобрења Касационог Суда. Он не може бити орган никаквог предузећа које ради за добит.

ДЕО IX.

Самоуправне јединице.

Члан 151.

Покрајине се деле на округе (жупаније), срезове (котаре) и општине.

Покрајине и окрузи су управне и самоуправне јединице, срезови су чисто управне а општине чисто самоуправне јединице.

О подели покрајина на округе и срезове доњеће се нарочити закон.

Нарочитим законом прописале се и уређење општина.

Члан 152.

У свакој покрајини постоји покрајински намесник, покрајинска Скупштина, стални покрајински одбор и првостепени административни суд.

Члан 153.

Покрајинског намесника поставља Краљ на предлог Председника Министарског Савета између три кандидата изабрана од покрајинске скупштине.

Покрајинског намесника смењује Краљ. Покрајинска Скупштина може учинити представку да се намесник смени.

Она може већином од две трећине гласова оптужити намесника државном Савету за повреду закона.

Члан 154.

Покрајинска се скупштина бира, општим, једнаким, непосредним и тајним гласањем, по начелу сразмерног представништва.

Скупштина бира из своје средине стални покрајински одбор.

Члан 155.

Чланове првостепеног административног суда бира Државни Савет између два кандидата које му предложи покрајинска скупштина. За њих важе одредбе чланова 149. и 150. овога Устава.

Састав, надлежност и поступак овог суда прописује се нарочитим законом.

Члан 156.

Покрајинске власти решавају о свима питањима од покрајинског интереса. Оне издају све полицијске уредбе које се тичу покрајине, као и уредбе о унутрашњем устројству и пословању покрајинских власти и употреби покрајинских средстава.

По предметима унутрашње управе државни закони постављају основна начела, а разрада се оставља покрајинским уредбама у колико је то потребно ради примене закона у дотичној покрајини. По осталим предметима покрајинске уредбе могу се издавати само на основу нарочитог законског овлашћења.

ДЕО X.

Државне Финансије и Државна Економија

Члан 157.

Нико се не може ослободити од плаћања порезе ван случаја које је закон предвидео.

Краљ и Наследник Престола плаћају државни порез само на приватно имање.

Члан 158.

Никаква помоћ стална ни привремена, никакав поклон ни награда не могу се дати из државне касе, ако нису основани на закону.

Члан 159.

Сваке године Народно Представништво одобрава државни буџет који вреди само за 1 годину дана.

Буџет се мора подносити Народном Представништву у самом почетку његовога рада. У исто време подносиће се Народном Представништву на решење завршни прошлогодишњи рачун.

Народно Представништво не може повисити предложене поједине партије буџета, а може их смањити, или изоставити. Уштеда једне буџетске партије, или буџетске године, не може се утрошити на подмирење потреба друге партије или године, без одобрења Народног Представништва.

Члан 160.

Ако Народно Представништво није могло да одобри на време нови буџет, оно може привремено продужити стари буџет.

Ако је Народно Представништво распуштено пре одобрења буџета, Краљ може на предлог Министарског Савета продужити стари буџет најдаље за четири месеца.

Длан 161.

При одређивању државних прихода и расхода мора се водити нарочитог рачуна о томе да самоуправним јединицама остане довољно финансијских средстава за њихово успешно деловање.

Члан 162.

Право монопола припада држави.

Ослобођење приватних предузећа од јавних терета, уступање јавних радова приватним лицима и признавање приватних права на јавним добрима бива на основу закона.

ДЕО XI.

Главна Контрола.

Члан 163.

За преглед државних рачуна постоји Главна Контрола као особено надлештво и рачунски суд. Законом ће се одредити у којим ће случајевима против одлуке Главне Контроле имати места жалби Касационом Суду.

Главна Контрола има председника и 8 чланова. Чланови Главне Контроле поставља Краљ на предлог Председника Министарског Савета између два кандидата изабрана у пленарној седници Главне Контроле.

Члан 164.

Чланови Главне Контроле морају имати 10 година чиновничке службе и диплому о свршеном правном факултету. Диплома о свршеном правном факултету неће се тражити од оних лица која су служила у финансијској струци и доспела у њој до виших звања. Али председник Главне Контроле и половина њених чланова морају бити правници.

Председник и чланови Главне Контроле не могу преко своје воље бити уклоњени са својих места, преведени у друга звања државне службе, нити у пензију стављени осим по судској пресуди. Али кад наврше 40 године службе или 65 година живота, или кад тако оболе да не могу вршити своју дужност морају се ставити у пензију.

Члан 165.

Главна Контрола прегледа, исправља и ликвидира рачуне опште администрације и свих рачунополагача према државној каси. Она мотри да се не прекорачи ни један издатак по буџету и да се не догоди никакво пренашање сума из једне буџетске партије у другу. Она завршује рачуне свих државних управа и дужна је прикупљати све потребне доказе и обавештења.

Завршни рачун државни подноси се Народном Представништву на решење са примедбама Главне Контроле, и то најдаље за једну годину, рачунајући од завршетка сваке рачунске године.

Законом ће се ближе одредити уређење и круг рада Главне Контроле, као и начин којим ће се постављати њезино особље.

ДЕО XII.

Државна служба.

Члан 166.

Сва звања у свима струкама државне службе подједнако су доступна под законским погодбама

свима држављанима по рођењу и оним држављанима по прирођењу који су народности српско-хрватско-словеначке.

Остали се прирођеници могу примити у државну службу само ако су пет година настањени рачунајући од дана прирођења.

Члан 167.

Чиновници су службеници државне целине и дужни су да раде у општем интересу.

Слободно им је под законским погодбама удруживати се ради заштите интереса свога реда.

Члан 168.

Сваки је чиновник одговоран за кривице учињене у службеној дужности, без обзира по чијим је наредбама радио.

Члан 169.

Звања државне службе, права, дужности, плате и пензије чиновничке по свима струкама утврђују се законом.

Чиновничка је служба стална, под законским погодбама.

ДЕО XIII.

Вероисповести.

Члан 170.

Све признате вероисповести могу свој веро-закон јавно исповедати.

Оне самостално уређују своје унутрашње послове и управљају њима у границама Устава и закона.

Члан 171.

Вероисповести се признају нарочитим законом. Ово не вреди за вероисповести које су биле

признате пре него што је Устав био ступио на снагу.

ДЕО XIV.

В о ј с к а.

Члан 172.

Сваки је држављанин дужан да служи војску. Рок војне службе, начин одслужења, случаје војне неспособности и ослобођења од војне службе прописује нарочити закон.

Члан 173.

Устројство војске прописује се нарочитим законом, а формацију њезину одређује Краљ уредбом.

Члан 174.

Колико ће се војске стално под заставом држати одредиће се сваке године законом о буџету.

Члан 175.

Нико не може добити државну службу, ако није, по одредбама војног закона, свој рок у војсци одслужио. Овај пропис не важи за неспособне, за ослобођене и за жене.

Члан 176.

За одржавање унутрашњег реда војска се може употребити само на захтев надлежне грађанске власти.

ДЕО XV.

Измене у Уставу.

Члан 177.

Предлог да се Устав промени може учинити Краљ и Народно Представништво. Тај се предлог може односити како на поједине чланове Устава тако и на цео Устав.

Свој предлог уставне промене Краљ је дужан саопштити Народном Представништву.

Ако је предлог уставне промене потекао из Народног Представништва, Народно ће Представништво 2 пута гласати о њему остављајући од гласања до гласања најмање 10 дана.

Чим Краљ саопшти Народном Представништву предлог уставне промене или чим такав предлог само Народно Представништво реши, оно се распушта и наређују избори за Уставотворну Скупштину у року од 2 месеца. Уставотворна Скупштина састаје се двадесетог дана рачунајући од дана избора. Она ради док не сврши уставну промену. После тога наређују се нови избори по чл. 54 Устава.

Уставотворна Скупштина може решавати о промени Устава само ако је у њезиној седници присутно три четвртине чланова. За пуноважан закључак тражи се две трећине од укупног Уставом предвиђеног броја чланова. Њена решења ступају на снагу после месец дана. У томе року Краљ или 100.000 бирача могу тражити народно гласање о свима или о појединим решењима Уставотворне Скупштине. О начину тога народног гласања донеће се нарочити закон.

Одвојено мишљење г. Марковића за последњу алинеју члана 200:

Уставотворна Скупштина може решавати о промени Устава само ако је у њезиној седници присутно три четвртине чланова. За пуноважан закључак тражи се две трећине од укупног Уставом предвиђеног броја чланова. Њена решења ступају на снагу после месец дана, ако Краљ не стави своје вето.

ЗАКЉУЧЦИ УСТАВНЕ КОМИСИЈЕ О ГОРЊЕМ ДОМУ.

Члан I.

Законодавну власт врши Народно Представништво.

Народно Представништво састављају Посланички Дом и Сенат.

Нико не може бити у исто време члан посланичког Дома и Сената.

Члан II.

И Посланички Дом и Сенат држе састанке и доносе одлуке сваки за себе, осим случајева у којима је Уставом заједничка радња изречно прописана.

Члан III.

Редакција г. г. Јовановића, Куманудија и Марковића:

Сенат сâм прегледа пуномоћства својих чланова, и изриче свој суд о њиховој вредности као и о споровима који би се о њима појавили.

Редакција г. г. Полића и Вошњака:

Сенат прегледа пуномоћства својих чланова, да ли су од надлежног бирачког одбора у закону форми издана лицу које је ушло у Сенат. О оспореним изборима решава један нарочити Суд састављен од коцком одређених чланова врховних судова. Жалбе могу подносити само бирачи и кандидати дотичне изборне јединице у року од 14

дана после избора. Устројство и поступак суда одредиће се изборним законом. Сенат решава свагда о томе да ли постоје све потребне законске погодбе за његове чланове.

Члан IV.

Право предлагања закона припада и Краљу и Народно Представништву. Влада у име Краља подноси законске предлоге увек прво Посланичком Дому.

Члан V.

Сенат је састављен:

1) из шездесет и два сенатора, које бирају покрајине, сразмерно бројној снази свога становништва;

2) из тридесет и осам сенатора, које бирају следеће организације и установе:

а) индустријске коморе, трговачке коморе, занатске (обртничке) коморе, радничке коморе и земљорадничке задруге, по седам сенатора;

б) универзитети у Београду, Загребу и Љубљани по једног сенатора. Високе школе у рангу факултета бирају заједно са универзитетима у односној вароши или покрајини.

Г. г. Полић и Марковић предлажу да се дода:

в) Организоване вероисповести: православна, римо-католичка, протестантска, муслиманска и јеврејска, по једног сенатора. (У овом случају, коморе под а) добиле би по 6 сенатора).

Члан VI.

Избор сенатора по покрајинама врши се по начелу сразмерног представништва. Изборне листе гласе за целу покрајину.

Гласање за избор сенатора врши се у окружним (жупанијским) местима.

Бирачко тело које бира сенаторе, састављено је у свакој покрајини из:

а) представника општина, тако да на десет одборника дође један представник. Остатак преко пет одборника даје право још на једног представника.

б) из свих чланова жупанијских (окружних) скупштина.

в) из чланова покрајинске Скупштине.

Члан VII.

Начин бирања сенатора које бирају установе и организације предвиђене у члану V, под 2) одређиће се законом.

Члан VIII.

Мандат сенатора траје 6 година. Сваке три године Сенат се обнавља избором нових чланова у једној половини изборних јединица. После првих избора коцком ће се одредити, одвојено за сваку категорију сенатора, оне изборне јединице у којима ће се извршити избори одмах по истеку прве три године.

Члан IX.

За сенатора може бити изабран само онај који има бирачко право, без обзира јели уведен у бирачки списак. Од сваког се сенатора траже ови услови: 1) да је држављанин по рођењу или прирођењу Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца. Прирођени држављанин, ако није народности српско-хрватско-словеначке, мора бити настањен најмање 10 година, рачунајући од дана прирођења; 2) да је навршио 40 година; 3) да говори и пише народним језиком.

Сенатори које бирају покрајине, морају поред горњих услова имати још и диплому о свршеном факултету или вишој школи у рангу факултета.

Члан X.

Који не могу бити кандидовани и изабрани за народне посланике, не могу бити ни сенатори.

Прописи о инкомпатибилитету за народне посланике вреде и за сенаторе.

Члан XI.

Сенат се састаје у исти мах кад и Посланички Дом и престаје радити кад и он. Сенат се сазива у ванредни сазив заједно са Посланичким Домом. Сенат се никад не распушта.

Члан XII.

Предлог који један дом усвоји шаље се на даљи рад другоме дому. Ако га и други дом у целини, без икакве измене, усвоји, Народно је Представништво предлог усвојило.

Ако ли пак један дом учини какве измене у предлогу који је други дом усвојио и њему послао, предлог се с тим изменама враћа ономе дому који га је први претресао. Овај дом узима предлог поново у решавање, и свој нови предлог шаље на решавање ономе дому који га је други по реду претресао. У том случају овај други дом може решавати само о томе, да ли послани предлог у целини прима или одбацује. Ако он предлог прими, закон се сматра као решен у Народном Представништву. Ако га он одбаци, ствар се онда коначно решава на овај начин: Посланички Дом узима идућег сазива у решавање одбачени предлог, и ако га без измена усвоји, закон се сматра као решен у Народном Представништву. Ради олакшања споразума између Посланичког Дома и Сената, на захтев свакога дома могу се сазивати конференције делегата оба дома.

Предлог, одбачен у начелу у коме било дому,

не може се ни другоме дому у току истога сазива подносити.

Ако Сенат учини какве примедбе на предлог буџета или финансијских закона примљених од посланичког дома, Посланички Дом узима у претресање примедбе Сената и коначно решава о буџету и финансијским законима.

Члан XIII.

Предлог да се Устав промени могу учинити Краљ, Сенат и Посланички Дом. Тај се предлог може односити како на поједине чланове устава тако и на цео Устав.

Свој предлог Уставне промене Краљ је дужан саопштити Народном Представништву.

Ако је предлог уставне промене потекао из Сената или из Посланичког Дома, о њему се мора два пута гласати у дотичном дому, остављајући од гласања до гласања најмање десет дана.

Члан XIV.

Редакција г. г. Јовановића и Вошњака:

Чим Краљ саопшти Народном Представништву предлог уставне промене, или чим такав предлог само Народном Представништву реши, оно се распушта и наређују нови избори у року од два месеца. Посланички Дом и Сенат онда решавају о промени Устава заједнички као Уставотворна Скупштина. Уставотворна Скупштина може решавати само, ако је у њезиној седници присутно три четвртине чланова од укупног броја. За пуноважан закључак тражи се две трећине од укупног уставног броја чланова оба дома. Решења Уставотворне Скупштине ступају на снагу после месец дана.

У том року Краљ или 100.000 бирача могу тражити народно гласање о свима или о појединим решењима Уставотворне Скупштине. Ако

Уставотворна Скупштина није закључила измену Устава у погледу састава Народном Представништва, она продужује рад после ступања на силу уставних прописа као обично Народном Представништву.

Г. г. Полић и Кумануди предложили су ову редакцију:

Чим Краљ саопшти Народном Представништву предлог уставне промене, или чим такав предлог само Народном Представништву реши, Посланички Дом се распушта и наређују у року од три месеца избори за Уставотворну Скупштину састављену од оноликог броја чланова колико има посланика и сенатора заједно. Уставотворна Скупштина састаје се двадесетог дана рачунајући од дана избора. Она ради док не сврши уставну промену. После тога наређују се нови избори за Посланички Дом по прописима Устава.

У осталим тачкама г. г. Полић и Кумануди примају горњу редакцију.

Редакција г. Марковића:

Чим Краљ саопшти Народном Представништву предлог уставне промене или чим такав предлог само Народном Представништву реши, оно се распушта и наређују нови избори у року од два месеца. Посланички Дом и Сенат онда решавају о промени Устава заједнички као уставотворна скупштина. Уставотворна скупштина може решавати само ако је у њезиној седници присутно три четвртине чланова од укупног броја. За пуноважни закључак тражи се две трећине од укупног уставног броја чланова оба дома. Решења Уставотворне Скупштине ступају на снагу после месец дана, ако Краљ не стави своје вето.

ДОДАТАК

Одвојено мишљење г. Б. Вошњака о организацији покрајинске управе:

Члан 152.

Покрајинског намесника поставља Краљ на предлог Министарског Савета.

Покрајинског намесника смењује Краљ. Покрајинска скупштина може учинити представку, да се намесник смени.

Она може већином од две трећине гласова оптужити намесника државном суду за повреду закона.

Члан 152. бис.

Покрајински намесник решава у покрајини све послове централне управе, и то по саветовању са сталним покрајинским одбором.

Члан 155.

Следећи су послови покрајинских скупштина и одбора:

I. Покрајинске финанце: а) располагање са покрајинским иметком и покрајинским добрима; б) покрајински порези, да се њима покрију издаци покрајински; с) покрајински дугови; д) годишњи буџет.

II. Привредни послови: 1) јавни радови: грађење локалних железница, канала, лука, мостова, друмова, аутомобилских и аеропланских веза.

б) земљорадња, шумарство, рибарство.

с) социјализација природних добара и економских предузећа.

д) саобраћај странаца.

III. Социјална политика:

а) радничко осигурање.

б) народно здравље: болнице, луднице, заводи за глухонеме, слепце и т. д.

с) опскрба сиромаша.

д) купатила.

е) грађење радничких и сељачких кућа.

ф) заштита деце и омладине.

IV. Промисање народне просвете:

а) пучко, средње те стручно школство.

б) пучко библиотекарство те у опште просвећивање народа.

с) уређење округа и општина.

Члан 155. бис.

б) Нормотворна делавност покрајинских скупштина је: I. Покрајинска скупштина може у оквиру државних закона издавати правне прописе погледом за све после, који су у њезином делокругу.

II. Народно Представништво може овластити покрајинско представништво за издавање правних прописа погледом на после, који нису у делокругу покрајинских скупштина.

Члан 155. тер.

Оваки прописи покрајинских скупштина морају бити потврђени намесником.

Ако намесник налази да је правни пропис противан државним законима, може ускратити потврду теком двију недеља почевши од дана примања правног прописа у покрајинској скупштини. У томе случају има стални покрајински одбор право, да се жали Државном Савету.

IV

ИЗВЕШТАЈ УСТАВНЕ КОМИСИЈЕ

О

АНКЕТИ У ПОКРАЈИНАМА

ИЗВЕШТАЈ УСТАВНЕ КОМИСИЈЕ О АНКЕТИ
У ПОКРАЈИНАМА.

Господину

Стојану Протићу, Министру припреме за Уставотворну
Скупштину и изједначење закона

Господине Министре,

На Ваш захтев ми смо ради проучавања покрајинског уређења обишли од 20. маја до 20. јуна о. г. Хрватску, Словенију и Босну (члан одбора професор Д-р Полић није могао због службених послова ићи у Босну). Грађу коју смо прикупили прилажемо под ../. Овде пак намеравамо чинити само неколике најопштије напомене.

1. Посматрајући односе са чисто административног гледишта може се рећи да су по оснивању наше државе покрајинске владе у Хрватској и Босни задржале исто територијално подручје и, у начелу, исти правни делокруг као и у аустријско време. Тако исто остале су, бар у погледу административних инстанција, према централној влади у истом односу у коме су биле и у аустријско време према заједничкој угарско-хрватској влади, односно према према цесарском краљевском министарству. Хрватска влада према томе не стоји у аутономним стварима ни под јед-

ном министарском инстанцијом, него је подређена директно краљу. Босанска влада, која је у аустријско време била потчињени орган заједничког министарства финансија, ставила се у начелу у исти положај према министарствима у Београду, којима шаље на решавање све важније предмете.

За разлику од Хрватске и Босне, Словенија је једна нова покрајина, која се јавила после распада Аустрије, и била састављена од делова неколиких ранијих покрајина. Њена влада сматрала је од самог почетка да она није наследила само раније покрајинске владе (намесништва и одборе), него и министарства у Бечу, у колико су ова у покрајинским стварима представљала највишу надлежност. На тај начин, она је постала последња надлежност скоро у свима стварима покрајинске управе, исто тако независна од министарстава у Београду као и хрватска влада.

Из овога изилази да Хрватска и Словенија имају много самосталнији положај према Београду него Босна, и да је Словенија створила себи већу самосталност него што су је имале у аустријско време оне покрајине из чијих је делова она састављена.

II. После стварања наше државе извесни послови пренети су из надлежности покрајинских власти у надлежност државне власти. Тако су н. пр. у Хрватској некада припадали у аутономни делокруг земаљске владе послови садашње грађевинске дирекције, повереништва за народно здравље, одсека за исхрану и обнову земље, и од највеће чести послови одељка министарства за трговину, обрт и индустрију. Образоване су тако зване делегације, које су органи централне владе, или су поједина повереништва стављена под њен непосредни надзор. Делегације, стваране према указаној потреби, и без напред утврђеног плана, не

стоје у вези једна с другом. Врло мало или ни мало стоје у вези са покрајинским владама. Између њих и покрајинских влада често нема претходног договора; покрајинска влада неки пут тек из новина види шта је делегација урадила, — и обратно.

III. Организација покрајинских влада представља велику разноврсност. У Хрватској постоји тако звани бански систем. Управа је усредсређена у рукама једнога шефа; повереници за поједине њене гране, који иначе имају положај шефова ресора, налазе се према бану у односу референата. По закону од 10 јануара 1874 о одговорности бана и одјелних предстојника земаљске владе (садашњих повереника): „одговорност бана, односно његова заменика, пада и на дотичног одјелног предстојника за владине чине изведене његовим суделовањем, по бану или његову заменику, осим ако се против такову чину оградио писмено. За владине чине изведене под својим именом одговорни су одјелни предстојници у првом реду бану односно његову заменику“. У Словенији покрајинска је влада организована колегијално. Ту председник стоји према повереницима од прилике у оном односу у коме је председник владе према осталим министрима, и сви се важнији послови свршавају договорно. У Босни однос председника земаљске владе према начелницима одељења није јасно утврђен. Зависи од уобичајене праксе појединих одељења, као и од личних и политичких момената да ли ће начелници стајати према председнику као референти или као нека врста колега. Али председника не везују закључци владине конференције која се с времена на време састаје по његовом позиву. Овај се систем у главном приближује банском систему.

IV. Покрајинске владе за сада стоје само под надзором централне владе у Београду, која их предлаже краљу за постављење и смењивање. У самој покрајини није над њима организован ни политички ни правни надзор. Сабори се покрајински не састају више, а административни судови не постоје. По правилу није ни у министарствима организован прави стручни надзор над појединим гранама покрајинске управе. Ова оскудица надзора заслужује тим више пажње, што садашње покрајинске владе не носе бирократски карактер него политички. У све три покрајине на челу владе стоје прваци једне извесне странке окружени већином својим једномишљеницима.

V. Административна подела у покрајинама представља исто тако велику разноврсност, као и организација њихових влада. Хрватска се дели на жупаније, котаре и општине. Жупанија је и управна и самоуправна јединица а котар чисто управна. Самоуправни делокруг жупанијских скупштина доста је скучен, а жупанијски управни одбор, поред све своје доста широке надлежности, много губи тиме што у њему чиновници у административном погледу чине већину. Словенија се дели на окраје (који би одговарали од прилике котарима) и на општине. Окраји су чисто управне јединице (изузимајући штајерске делове Словеније где у окрајима такође постоји самоуправна организација). Босна се дели на округе, котаре и општине. Округ је чисто управна јединица, котар и самоуправна, премда котарска самоуправа постоји само на хартији. У Хрватској и Словенији општине су потпуно организоване, имајући и пренесени и аутономни делокруг, докле у Босни организација општинска постоји само у градовима, а у селима има тек да се изведе. Укратко у Босни самоуправа не постоји ни у каквом виду; у Словенији

постоји само општинска самоуправа, а у Хрватској поред општинске још и жупанијска. У Хрватској постоји добро образована и организована општинска бирократија, док такве нема у Босни никако, а у Словенији само у већим градовима и понеким варошицама. Опште је уверење да без општинске бирократије општине не могу успешно вршити послове пренесеног делокруга, који су многобројни и скопчани с великим финансијским теретима.

VI. Ми смо се обавештавали код најугледнијих представника локалне бирократије, међу којима је било и политичких људи, како они, по свом практичном познавању администрације, суде о оним одредбама Вашег нацрта Устава које се тичу уређења покрајина. Том приликом нашли смо следеће:

1. Готово је опште мишљење да би се наишло на велике тешкоће, ако би се хтело одмах, без икаквог прелазног стадиума, дати свима покрајинама исто управно уређење. Тешкоће би долазиле не само отуда што су данашње покрајине, у аустријско време, уживале разне ступње аутономије, него и отуда што и данас важе у покрајинама разна законодавства.

2. У погледу величине покрајина мишљења су подељена. Неки мисле да би се без практичних тешкоћа могле садашње покрајине поцепати на жупаније; други не мисле тако. Али више или мање сви су сложни у томе, да покрајине, ако се њихова аутономија озбиљно жели, морају бити много веће од садашњих српских округа. Обично се узима да би требало да броје између 500.000 и 1.000.000 становника.

3. Она одредба Вашег нацрта по којој би унутрашња управа имала да се повери одборима изабраним од покрајинских скупштина оцењена је као неподесна бар за садашње прилике. За време ау-

стријско у покрајинама нису створене праве самоуправне навике. Управа је у главном била у рукама бирократије, — и био би врло велики скок, ако би се у један пут пренела са државног чиновништва на народне одборе. Бојазан постоји да би ти одбори увели у локалну управу партизанство и дилетантизам. Нарочито изгледа немогућно да се полицијска власт повери тим одборима, а да не изгуби половину своје снаге и угледа.

Ипак зато нико није мишљења да би се управа у покрајинама могла организовати на централистичкој основи са директном подређеношћу влади у Београду; и ако би оваква управа у опште говорећи била добра, она би према садањем стању била неизводљива.

4. За данашње време сматра се да би било најбоље оставити покрајинску управу у рукама локалне бирократије, стављене под неку врсту надзора покрајинских скупштина, па евентуално и покрајинских одбора. Предпоставља се међутим, да би та бирократија имала бити колико могуће више непристрасна, и зато се нарочита важност поклања закону о чиновницима, од кога се на првом месту тражи да обезбеди чиновницима сталност и с њоме извесну самосталност према партијским владама које се налазе на челу државне управе. Да шеф покрајинске владе мора бити постављен од централне владе, не спори нико, али многи налазе да би било врло незгодно, ако би се он мењао са сваком кризом у Београду, и да би му зато требало ујемчити сталност бар за две до три године.

5. Из Вашег нацрта најбоље су примљене одредбе о покрајинским законима (уредбама или статутима) и о покрајинским административним судовима. Сматра се да су локалне прилике код нас тако разноврсне, да се о томе мора водити

рачуна и при издавању закона. Закон треба да садржи само основна начела, остављајући покрајинским саборима да их путем детаљне разраде прилагоде локалним приликама које они најбоље познају.

Што се тиче покрајинских административних судова сви их сматрају као врло корисну установу, а неки чак налазе да ти судови дају много поузданија јемства за добру управу него и сами покрајински сабори. Али постоји бојазан, да један административан суд не би био довољан за целу покрајину, — бар не један суд који би, као што је предвиђено вашим нацртом, имао само три члана. Опште је мишљење међутим да овај суд ваља да буде организован као редован суд састављен искључиво од правника чиновника. Овај би суд имао решавати у првом и последњем степену сва питања из надлежности покрајинске управе, а само у првом степену она која се тичу државне управе.

Изволите примити, Господине Министре, уверење о нашем одличном поштовању.

23. јула 1920. године
Београд.

С. Јовановић
Л. Полић
К. Кумануди
Л. Марковић
Б. Вошњак.

САДРЖАЈ

- I. Уставни нацрт г. Прошића.
 1. Увод.
 2. Уставни нацрт г. Протића са једнодомним системом.
- II. Прописи Устава о Горњем Дому (Сенату).
- III. Нацрт уставне комисије.
 1. Извештај уставне комисије.
 2. Нацрт уставне комисије.
 3. Закључци уставне комисије о Горњем Дому.
 4. Одвојено мишљење г. Вошњака о организацији покрајинске управе.
- IV. Извештај уставне комисије о анкети у покрајинама.

33019